ÑAPA

Weekendbijlage
van dagblad Amigoe

zaterdag 26 oktober 2013

INTERVIEW
'Ik wil ook zo mooi kunnen huilen' 5

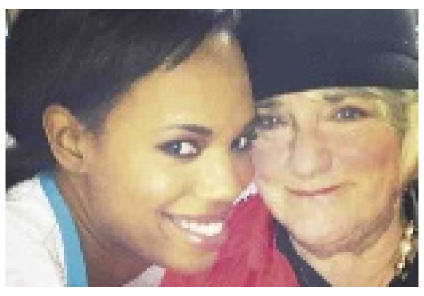

LITERATUUR
Over dingen van nu en dingen van toen 7

IN BEDRIJF
De kracht van familiebedrijven 11

'Explosieve groei zonne-energie op Curaçao'

De productie van elektriciteit uit zonne-energie maakt sinds de invoering ongeveer een jaar geleden een explosieve groei door op Curaçao. Via duizenden zonnepanelen op daken van woonhuizen en bedrijfsgebouwen is er in een jaar tijd 5 MW (ofwel 5000 kW) aan elektriciteit uit zonlicht gewonnen. Er zijn minstens tien installatiebedrijven werkzaam in deze sector en daarmee is deze duurzame elektriciteitsproductie ook een factor van enig belang geworden voor de economie van het land.

Tekst: Theo Dol

De run op zonne-energie kwam op gang nadat de overheid het mogelijk maakte om elektriciteit uit de zonnepanelen te leveren aan Aqualectra. Er zijn twee beleidsnota's - een in 2011 en een in 2012 - door de ministerraad goedgekeurd waarin deze 'kleinschalige duurzame stroomvoorziening' is geregeld.

Die nota's zijn te vinden op de website van het Bureau Telecommunicatie en Post www.btnp.org en www.burtel.an. Het Bureau is belast met de uitvoering ervan. Dat houdt onder meer in dat eisen worden gesteld aan de zonnepanelen; ze moeten bestand zijn tegen hoge temperaturen en tegen de zoutnevels die vanaf de rotsige noordkust over het eiland uiteen waaieren. Goedgekeurde panelen kunnen vrij van invoerrechten worden aangeschaft.

De installatie van zonnepanelen, omvormers en de aansluiting op het net van Aqualectra is ook aan regels gebonden. Dat is nodig om het geheel veilig en efficiënt te laten verlopen. De beoordeling daarvan ligt bij DOW en Aqualectra. En bij de installateurs zelf. Omdat dit een nieuwe tak van bedrijvigheid is, organiseert Bureau Telecommunicatie en Post cursussen waarvoor inmiddels 34 personen een certificaat hebben behaald. Zij zijn in staat om een volledig PV-systeem aan te leggen. Dat is een systeem dat PV photovoltaic, dus uit zonne-energie, photos, elektriciteit, volt, levert.

Particulieren mogen voor eigen gebruik maximaal 10 kW produceren aan zonne-energie en bedrijven maximaal 1 megawatt met behoud van een aansluiting van Aqualectra. Op die manier is teruglevering mogelijk. De verrekening ofwel het salderen gaat niet in geld maar in kWh.

Overdag, als er weinig elektriciteit wordt gebruikt, zit het PV-systeem in de plus en levert een bepaald aantal kWh aan Aqualectra. 's Avonds als de zon ondergaat is Aqualectra weer aan de beurt om te leveren. De maandelijkse rekening van Aqualectra gaat in elk geval omlaag. De hoeveelheid wordt bepaald door de opbrengst van het PV-systeem. Er zijn dagen met weinig zon en als de stroom uitvalt door een storing bij Aqualectra, valt ook het PV-systeem uit.

Aqualectra

Aqualectra zelf merkt overigens nog niet veel van de toenemende stroomproductie uit zonne-energie. Technisch directeur Hanft schat dat het niet veel meer is dan een half procent van de totale energiebehoefte van het eiland. Hij merkt wel op dat de zonne-energie 'een explosieve groei' doormaakt op het eiland.

Volgens hem zal die groei volgend jaar gaan afvlakken vanwege de economische crisis maar de productie kan nog wel oplopen tot 10 MW.

Aqualectra geeft voorlopig de voorkeur aan windenergie, al is die net als zonne-energie lastig voor een energiecentrale omdat de opbrengst steeds fluctueert. Volgens Haft komt er op termijn nog een derde windmolenpark bij. Voor opwekking van elektriciteit uit zonne-energie liggen nog geen grootse plannen klaar.

Bureau Telecommunicatie en Post (BT&P) laat ons desgevraagd weten dat er in een jaar tijd 250 aanvragen voor exploitatie van zonne-energie zijn ingediend voor in totaal bijna 5 MW en dat er dagelijks nieuwe aanvragen binnenkomen.

"De groei is nog lang niet ten einde", aldus BT&P. "De doelstelling van het beleid is om in 2015 minimaal 25 procent van de elektriciteitsopwekking op duurzame wijze (klein- en grootschalig) te laten plaatsvinden. Naast de in 2012 operationeel geworden nieuwe windparken is de kleinschalige duurzame opwekking een stap in de goede richting."

Het dak op

Honderden vierkante kilometers dak zijn en worden belegd met zonnepanelen. Ik maakte een rondgang langs vier installatiebedrijven op het eiland om een indruk te krijgen van de praktijk. Het zijn Ecoenergy en OMNI - beide in Zeelandia - en DutchDurables aan de SBN Doormanweg en Dynaf aan de SBN Van Staverenweg.

Deze bedrijven bieden packages of PV-systemen aan van een bepaald aantal zonnepanelen met de daarbij behorende verwachte opbrengst in kW, de terugverdientijd en het bedrag dat maandelijks verdiend wordt als besparing op de rekening van Aqualectra.

Voorbeeld: een investering van 15.000 gulden levert bij Ecoenergy een systeem op van 11 panelen met een opbrengst van 4308 kWh per jaar, een besparing van 242 gulden op de maandelijkse elektriciteitsrekening en een terugverdientijd van 4,8 jaar.

OMNI levert voor dat bedrag (15.000 gulden) een systeem met 14 panelen en een jaarlijkse opbrengst van 6344 kW en een maandelijkse besparing van 416 gulden.

Dynaf biedt voor 15.000 gulden een systeem aan van 10 panelen, een jaaropbrengst van 3679 kW en een besparing van 241 gulden.

DutchDurables laat weten dat het bezig is nieuwe pakketten samen te stellen.

De genoemde bedragen zijn niet meer dan een benadering. De verschillen zijn te verklaren uit de kosten van panelen en het soort panelen, van installatiemateriaal, garantie, onderhoud en de bedragen voor vergunningen en keuringen. Het is dus zaak om bij minstens twee bedrijven een offerte te vragen als men overweegt een zonne-energie-installatie aan te schaffen.

De aanschaf van zo'n systeem is zonder meer een goede investering. Het brengt meer op dan bijvoorbeeld het deponeren van 15.000 gulden op de bank, zeker bij de huidige rentevergoeding. Het is zelfs te overwegen om een lening af te sluiten of een bedrag te halen uit de overwaarde van de hypotheek. Bij een juiste becijfering kan blijken dat de rente op de lening ongeveer gelijk is aan het bedrag dat maandelijks bespaard wordt op de rekening van Aqualectra. Het zou goed zijn als lokale banken een lening tegen lage rente, een groene lening, zouden introduceren, speciaal voor de aanschaf van een PV-systeem.

Er is wel een minpuntje wat betreft de levertijd van een zonne-energie-installatie. De gang langs ambtelijke loketten neemt twee maanden in beslag.

Onderzoek

Wereldwijd wordt onderzoek gedaan naar manieren om het rendement van zonnepanelen te verbeteren. In 1974 was de opbrengst van zonnecellen nog maar 2,4 procent. Bij de moderne zonnepanelen ligt dat rond de 14 à 15 procent, maar er wordt al geëxperimenteerd met panelen die 40 procent en 45 procent energie uit zonlicht leveren.

Het wetenschappelijk onderzoek - onder meer aan de universiteiten van Groningen, Utrecht en Delft - richt zich op de rol van fotonen, op de werking van zonnecellen, op de fabricage van silicium en op nanotechnologie.

Fotonen zijn lichtdeeltjes. Het was Albert Einstein die met zijn foto-elektrisch effect de omzetting van fotonen naar elektronen (en omgekeerd) als eerste poneerde. Deze theorie ligt aan de basis van de werking van zonnepanelen. Maar de balans is delicaat. Bij te weinig energie doen de fotonen niets en bij te veel produceren ze alleen hitte.

Het onderzoek richt zich ook op het slimmer omgaan met de bestaande materialen en fabricagemethoden. Zo is er veel winst te halen door beter gebruik van silicium. Dat is de belangrijkste grondstof van bijna alle commerciële zonnecellen. Ondanks de overvloedige aanwezigheid op aarde (in zand), is silicium in zuivere vorm relatief duur. Het is daarom belangrijk om het gebruik van grote hoeveelheden zuiver silicium in zonnecellen te vermijden en er efficiënter mee om te gaan in het productieproces. Hierdoor zullen de productiekosten dalen, en zal de prijs van zonne-energie verder afnemen.

Zonnecellen gemaakt van een extreem dunne laag silicium zijn een belangrijke kandidaat om de huidige zonnecellen te vervangen. Deze dunne zonnecellen zijn 300 maal dunner dan de zonnecellen die je bijvoorbeeld op daken aantreft. Wetenschappers hebben al een nieuw superdun soort zonnecel ontwikkeld. De zonnecel bestaat uit nanodraadjes die het zonlicht zo concentreren dat het zo'n vijftien keer sterker wordt. Met de nieuwe zonnecellen kan veel meer elektriciteit uit zonne-energie worden gehaald. Ze werkten met nanodraadjes die een diameter hebben die zo'n 10.000 keer kleiner is dan die van een menselijke haar.

De nanodraadjes versterken het zonlicht enorm. Dat komt doordat de diameter van de draadjes kleiner is dan de golflengte van het licht. Dat zorgt ervoor dat het zonlicht weerkaatst wordt en het licht sterker geconcentreerd wordt op plekken waar de zonne-energie omgezet wordt in elektrische energie. Al met al resulteert het dus in een efficiëntere zonnecel, oftewel een zonnecel die een groter percentage van de binnenvallende zonne-energie om weet te zetten in elektrische energie.

Limiet

De zonnecellen zouden zelfs zo efficiënt zijn dat ze de roemruchte Shockley-Queisser-limiet doorbreken. Volgens deze limiet zouden we onder bepaalde omstandigheden nooit in staat zijn om meer dan 33,7 procent van de zonne-energie om te zetten in elektrische energie. De zonnecellen bestaande uit nanodraadjes lijken die limiet met enkele procenten te overstijgen.

Dunne zonnecellen hebben als voordeel dat je ze op flexibele folies zoals plastic kunt plakken, en in de toekomst misschien zelfs op papier. Daarnaast zijn ze ook nog eens erg licht van gewicht. Dit levert een scala van toepassingsmogelijkheden op, bijvoorbeeld zonnecellen op rugtassen. Hiermee kan je dan je iPod of mobiele telefoon opladen. Het lage gewicht is bovendien handig voor grootschaliger toepassingen, op daken van bedrijfshallen en fabrieken bijvoorbeeld, die niet sterk genoeg zijn om de huidige zonnepanelen te kunnen dragen.

Dunne zonnecellen bieden vele wetenschappelijke uitdagingen. Zo zorgt de geringe dikte van zonnecellen ervoor dat de zonnecel niet direct al het licht opneemt. Om dit te verbeteren kan je een reflecterende laag aan de achterkant van de zonnecel aanbrengen. Licht dat niet in één keer wordt opgenomen kaatst daardoor terug de zonnecel in.

Een tweede optie is om de oppervlakte van de zonnecel ruwer te maken. Hierdoor verstrooit het licht aan het oppervlak en legt het een langere weg af in de zonnecel. Beide aanpassingen zorgen voor een betere opname van licht door zonnecellen en verbeteren de zonnecel aanzienlijk en er kan 50 procent meer licht door de zonnecel worden omgezet in stroom.

Er zijn in de Verenigde Staten zonnecellen in de maak die via een speciale coating zowel licht- als warmte-energie van de zon gebruiken. Dat onderzoek gebeurt aan de Stanford Universiteit. Het rendement daarvan zou wel eens boven de 50 procent uit kunnen komen.

Binnenkort komt een Amerikaans bedrijf met zonnepanelen op de markt die een rendement hebben van 41 procent. Het is niet bekend uit welk materiaal de panelen zijn gemaakt. Verder wordt er geëxperimenteerd met spiegels, dotkwantum en uitvouwbare panelen.

Van veel onderzoeken zal het nog wel even duren of en wanneer er panelen met meer rendement op de markt komen en het zou kunnen dat er dan een pittig prijskaartje aan hangt.

Meer over ontwikkelingen in de fabricage van zonne-panelen is te vinden op de populair-wetenschappelijke website www.scientias.nl

ÑAPA 2013
Nr. 41

INHOUD

'Explosieve groei zonne-energie op Curaçao' 1
Na Pechu 2
De High Line in New York 3
Gezondheid 4
'Ik wil ook zo mooi kunnen huilen' 5
Cultuur 6
Literatuur 7
Varia Puzzels 8
Eten & drinken 9
Business Columns 10
De kracht van familiebedrijven 11
Business Rubrieken 12

Colofon

BLADMANAGER
Linda van Eekeres

EINDREDACTEUR
Hans Vaders

ADVERTENTIES
Marloes Tak

VORMGEVING
Wendela Ataliede
Linda van Eekeres
Sarah Kuiper
Oscar Vanegas

Aan deze Ñapa werkten mee:
Marja Berk
Evert Bongers
Monique Casimiri
Theo Dol
Verele Ghering
Hans de Haan
Padma Jhingoerie
Erik van Kampen
Brede Kristensen
Shakti-Aroena Lakhi
Judice Ledeboer
Roxanne Martha
Susanne Pendjol-Klarenbeek
Jan de Ruijter
May Voges
Mineke de Vries
Miriam de Windt
Ken Wong

Ñapa is een publicatie van:
Uitgeverij Amigoe NV
Scherpenheuvel z/n
Curaçao
Tips voor de redactie?
Bel 736-9050
Email napa@amigoe.com
Adverteren?
Bel Marloes Tak
736-9050 / 516-7377
advertentienapa@amigoe.com

Uitgelicht

Na Pechu

De toneelvoorstelling Na Pechu werd afgelopen zaterdag en zondag in het WTC opgevoerd. Merietza Haakmat, Crisen Schorea, Norma Cova, Jessica Damon en Audrey Linzey, presenteerden onder regie van Roland Colastica en zijn team dit humoristische drama over borstkanker. De voorstelling heeft als doel borstkanker uit de taboesfeer te halen en ook het belang van preventie hiervan. Na pechu was eerder te zien in het Nederlands als Ontboezemingen. Het stuk is in het Papiaments vertaald door Colastica in samenwerking met Rina Penzo en Ditiana de Windt. Na Pechu zal binnenkort op meerdere locaties op Curaçao te zien zijn.

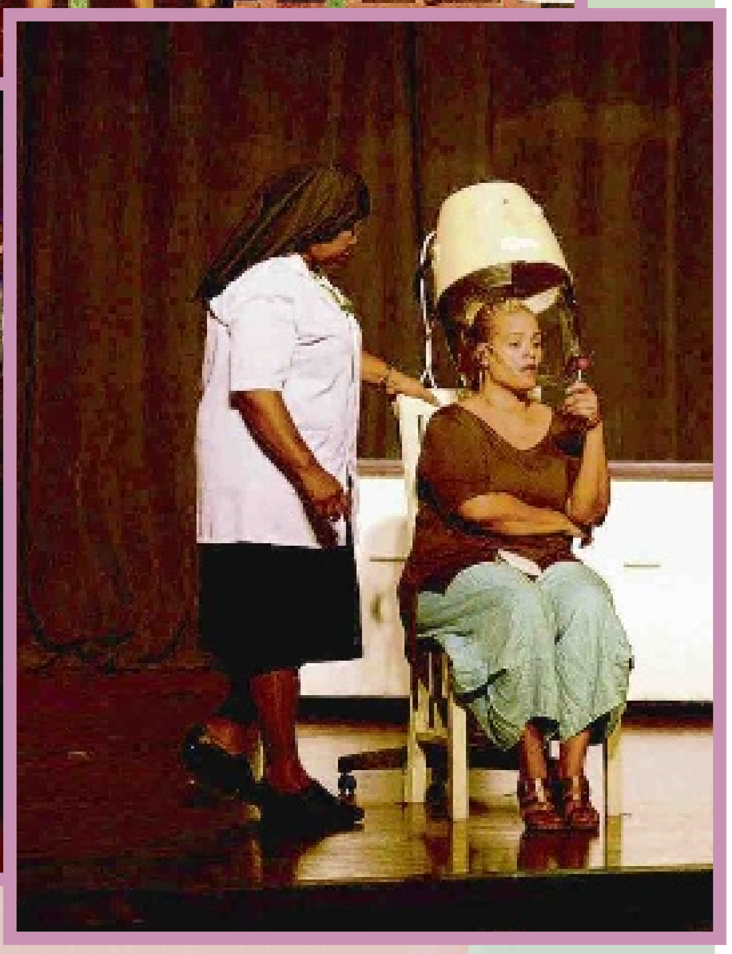

Foto van de week

Humphrey Plantijn kiekte deze twee 'para di misa', dit zijn een soort gele zangvogels, die rustig zitten met uitzicht op zee.

Heeft u een mooie foto? Stuur hem dan naar napa@amigoe.com

Thuis

'Haren'

Monique Casimiri

Elke keer als ik bij de kapper kom hoor ik het weer. Wat heeft u toch prachtig haar, zo veel, zo dik en dan die krullen. Ik kijk in de spiegel en ik kijk naar de kapper en vraag: welke krullen. Voor Nederlandse begrippen heb ik dus krullen. Ze willen me allerlei smeersels aansmeren die daarbij horen, van speciale shampoos tot föhns met ronddraaiende opzetstukken, speciaal voor krullend haar. Maar ik heb helemaal geen krullen zeg ik. En dat zie ik dus verkeerd blijkbaar. Ze laten me zien dat het krult, ja, als het nat is zie ik het ook. Maar zodra de borstel er een keer doorheen is gegaan ben ik de krullen kwijt hoor. Dan hangt het sluik naar beneden.

Rond mijn voorhoofd groeit mijn haar minder hard dan elders op mijn hoofd lijkt het wel. Daar pluist mijn haar af en toe. Nu ik beter heb leren kijken door de kapper lijkt het wel te kroezen hier en daar. Ook dat zou kunnen, mijn opa had immers kroeshaar. Ik heb dus eigenlijk van-alles-wat-haar. Sluik, krullen, kroezend, in model, uit model, bruin, donkerbruin, bijna zwart, en ja helaas ook grijs. De bezoekjes aan de kapper zijn inmiddels opgenomen in de vaste uitgaven per maand.

Voor mijn man hoeft het niet zo hoor, en die heeft gemakkelijk praten aangezien er al jaren niet veel meer groeit bij hem op zijn hoofd. Die geeft aan dat mooi grijs ook echt heel mooi kan zijn. En dat vind ik ook, maar niet nu op mijn leeftijd. Ik zie me al staan op het schoolplein om mijn zoon op te halen. Ze zouden me eens aan kunnen spreken met de oma van. Nee, dat grijs moet nog maar even op zich wachten. Ik ga me nu maar concentreren op die krullen. Ik ben overstag gegaan en heb speciale shampoo gekocht en mousse voor na het wassen. Deze mousse garandeert dat de krul zichtbaar wordt en blijft. Wel de hele dag. Als ik dan toch kroezend, krullend haar volgens de kapper heb, dan wil ik dat wel graag zien. Ik hou van krullen. Kom maar op, ik ben er klaar voor.

Helaas, de speciaal gekochte middeltjes doen niet wat er op de verpakking staat. Ze staan nu in de kast te verstoffen. Ze doen niets voor mijn haar. Hooguit voor mijn portemonnee, die is weer wat lichter geworden. Net als mijn vertrouwen in kappers, met hun mooie praatjes.

Ik kan mijn haren wel uit mijn hoofd trekken dat ik er weer ben ingetrapt. Zou overigens wel meteen de oplossing zijn voor het grijs-krul-pluis probleem.

Een geheime groene hemel

De High Line in New York

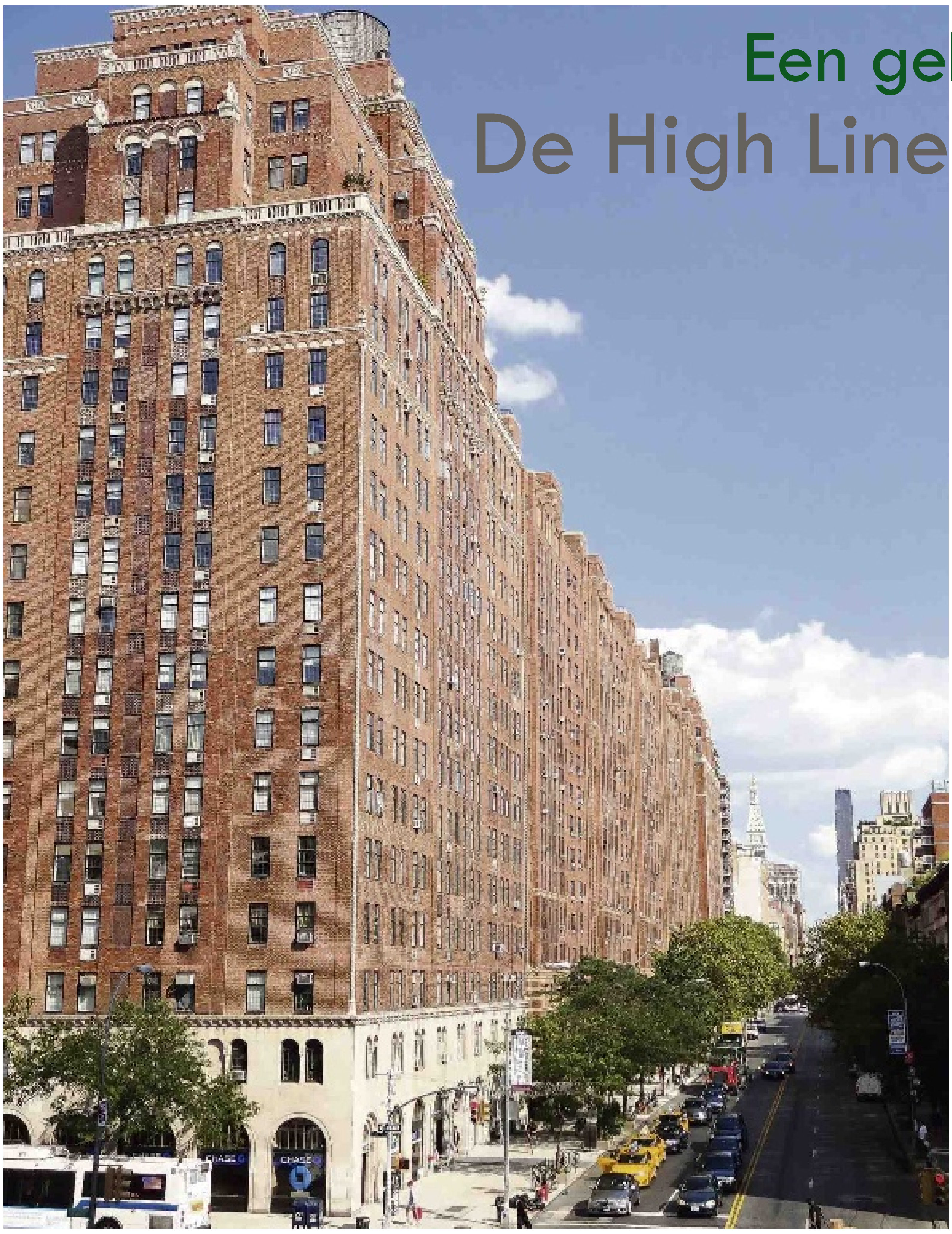
Oude fabrieken werden gerenoveerd tot appartementen.

Een trip naar New York kan momenteel eigenlijk niet meer zonder een bezoek aan de High Line; een oude spoorlijn veranderde in een groen park! Jaarlijks genieten al meer dan twee miljoen bezoekers er van rust en uitzicht; het is in de zomer een prachtplek om te wandelen, te zonnen of te picknicken. Nota bene een Nederlander ontwierp de beplanting van dit meest innovatieve park ter wereld!

Tekst: Deborah Bremmer Foto's: Marius Bremmer

Je loopt rakelings langs hoge gebouwen en je kunt de hotelkamers inkijken.

Wandelend over de High Line heb je uitzicht over de rivier de Hudson, maar ook over de skyline van New York. Het park slingert zich negen meter boven straatniveau door opgeknapte oude wijken. Soms gaat de High Line direct tussen aangrenzende hoogbouw door en zelfs dwars door gebouwen heen. Enorme oude fabrieken in dit deel van de stad zijn omgebouwd tot appartementencomplexen; je hebt daar vanuit de hoogte prachtig zicht op. Overal langs het traject staan houten bankjes en ligstoelen. De ontwerper heeft speciaal voor hout gekozen want dit is in de winter minder koud dan metaal. In deze stad van uitersten kan het immers 's zomers bloedheet zijn maar in de wintermaanden zo maar twintig graden Celsius onder nul worden. Onderweg is veel kunst te zien met op borden uitleg over de maker. Regelmatig kom je langs stalletjes waar je trendy drankjes of biologisch ijs kunt kopen.

Vlees en kippen

In de jaren dertig van de twintigste eeuw gebeurden er op Manhattan heel veel ongelukken met treinen en ander verkeer. 10th Avenue werd ook wel Death Avenue genoemd. Voor de veiligheid werden daarom West Side Cowboys gebruikt: mannen op paarden die voor de trein reden en met een rode vlag zwaaiden. Om dezelfde reden werd toen de High Line gebouwd, zoals gezegd negen meter boven straatniveau.

De spoorlijn was een onderdeel van een infrastructuurproject genaamd 'West Side Improvement'. Het spoor van 21 kilometer ging over 105 kruispunten op straatniveau heen. Het leverde in totaal zo'n 13 hectare extra stad op. De treinen konden letterlijk de gebouwen inrijden. Er werden vooral vlees en kippen vervoerd over de High Line. In het westen van Manhattan wemelde het van de vleeshandelaren. Vanaf de jaren vijftig werd er meer gebruik gemaakt van vrachtwagens om goederen te vervoeren en werd de trein steeds meer overbodig. In 1980 ging het laatste vrachtje - bevroren kalkoenen - over het spoor.

Uitzicht vanaf de High Line over de Hudson River.

Pas op, niet op het gras lopen!

Originele beplanting

Na 1980 werd de spoorlijn verwaarloosd en overwoekerd door planten. Een paar eigenaren van grond onder de High Line vonden dat de hele constructie gesloopt moest worden. Dat wisten enkele buurtbewoners nog net te voorkomen. Joshua David en Robert Hammond zetten samen de vereniging 'Vrienden van de High Line' op en vochten jaren voor het behoud van het spoor. Zij wilden de High Line een nieuwe bestemming geven: een park, een moestuin en zonneterras. Ze kregen steeds meer steun van anderen en uiteindelijk werd hun plan geaccepteerd. De gemeente New York stelde vijftig miljoen dollar beschikbaar voor het park.

In 2004 begonnen twee architecten met het ontwerp. De beplanting werd bedacht door Nederlands beroemdste tuinarchitect, Piet Oudolf. Hij koos bij zijn ontwerp voor planten die het oude spoor in de jaren ervoor hadden overwoekerd. In New York is meer werk van hem te vinden, zoals de Gardens of Remembrance die hij ontwierp ter nagedachtenis aan de slachtoffers van de terroristische aanslagen op 11 september 2001.

Vrijwilligers

In 2007 werd het lintje doorgeknipt om 'de geheime groene hemel in de lucht' officieel te openen. Het park strekt zich uit over bijna 2,5 kilometer, van Gansevoort Street op het randje van de West Village en de Meatpacking District tot waar 30th Street in Chelsea kruist met 10th Avenue. Het park is dagelijks geopend van zeven uur 's ochtends tot tien uur 's avonds. Het heeft negen ingangen, waarvan vier toegankelijk voor mensen met een handicap. Ook voor gezinnen met kinderen is het park een ideale attractie. Omdat je boven al het verkeer zit kan je ze lekker los laten rennen en spelen. Er zijn kleine fonteintjes voor waterpret bij warm weer.

Het zijn de New Yorkers zelf die de bomen en planten op de High Line onderhouden. Dit is een erg populair baantje; er is zelfs een wachtlijst om mee te mogen helpen met zaaien, planten en snoeien. Er staan in totaal tweehonderd verschillende plantensoorten en de tuin is zo ontworpen dat er wekelijks nieuwe planten bloeien.

In 2010 was het project al goed voor meer dan 2 miljoen bezoekers en tegenwoordig scoort het op Trip Advisor bijna vijf sterren! Door alle begroeiing is het park echt een groene oase boven alle drukte van de stad.

Gordijnen dicht

Vanwege de kwetsbaarheid van de planten zijn er geen honden toegestaan in het park. De plankenvloer is namelijk zo ontworpen dat het regenwater rechtstreeks bij de planten terechtkomt. Dit betekent dat ook de urine van de hond, ook al valt die op het pad, altijd bij de planten terechtkomt en dat is schadelijk voor de wortels.

Dit is niet de enige regel die geldt in het park. Je mag namelijk ook niet op het spoor zelf, het gravel en de planten lopen. Je mag geen bloemen plukken, fietsen of skaten. Ook is roken op het hele traject verboden en mag alcohol alleen op speciale plaatsen genuttigd worden.

Over de High Line is een luxe hotel gebouwd, het Standard Hotel. De kamers hebben ramen van boven naar beneden. Alle kamers kijken uit op de High Line. Vergeet 's avonds niet de gordijnen dicht te doen, want ook de bezoekers van de High Line kijken uit op de kamers!

Medisch

Wetenswaardigheden in de geneeskunde (8)

In de wereld van de geneeskunde blijft niets hetzelfde. Het is een kunde die continu in beweging is en de mensheid voortdurend weet te verrassen met nieuwe vindingen en ontdekkingen. De uitdagingen binnen deze veelzijdige wetenschap zijn dan ook ontelbaar en stimuleren onderzoekers over de hele wereld om deze uitdagingen aan te gaan. Hier volgt weer een selectie van de resultaten van recent wetenschappelijk en/of praktisch onderzoek.

Tekst: Hans de Haan

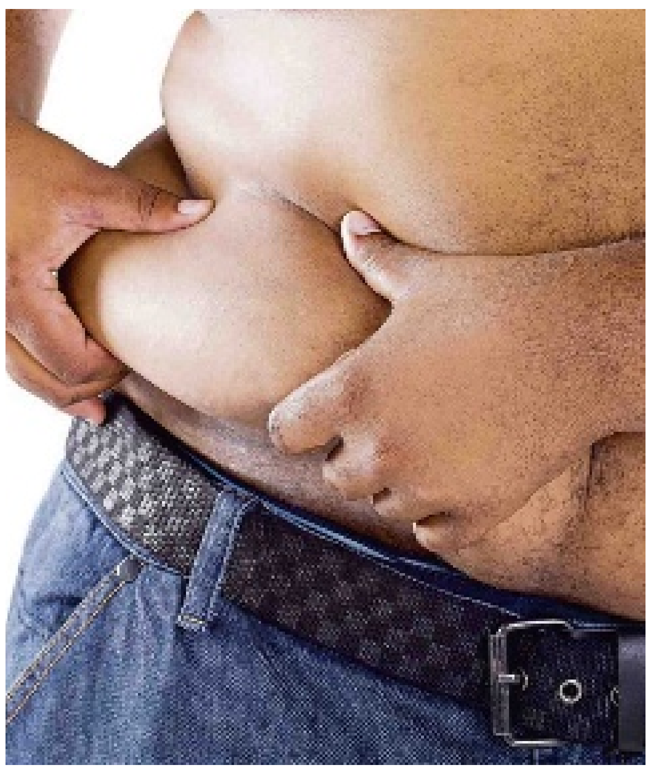

Buikvet is de boosdoener.

Buikvet is de boosdoener! Dit feit is weer eens bevestigd door een groot onderzoek gedurende 5 jaar bij ruim 3000 personen, allen deelnemers van de bekende Framingham Heart Study in de Verenigde Staten. Het doel ervan was om aan te tonen of afzetting van vetweefsel op niet natuurlijke plaatsen, met name rond de darmen (visceraal), het hart en de aorta, van invloed is op het ontstaan van hart- en vaatziekten, kanker en de mortaliteit (sterftecijfer). Het bijzondere van deze studie was dat niet alleen de aanwezigheid, maar ook de hoeveelheid vetweefsel werd gemeten door middel van CT-scans. Het resultaat van deze studie - onder leiding van Kathryn Britton - was dat de personen met te veel buikvet het hoogste risico hadden op het krijgen van een hart-vaatziekte en/of kanker. Dit unieke onderzoek werd dit jaar gepubliceerd in de Journal of the American College of Cardiology.
Het nadeel van de bij dit onderzoek gebruikte CT-scans is dat hierbij een flinke dosis straling vrij komt. Het is daarom goed nieuws dat Emanuella de Lucia Rolfe vorig jaar ontdekte dat ook met echografie heel goed valt te meten hoeveel onderhuids buikvet er zit tussen de huid en het buikvlies en hoeveel visceraal vet tussen het buikvlies en de wervelkolom. Deze diagnostiek is eenvoudig uit te voeren en daardoor patiëntvriendelijk en ook veel goedkoper. Zij is hierop gepromoveerd op 30 januari 2012 aan de Rijksuniversiteit Groningen.

Nieuwe techniek voor hersenbloeding
Onderzoekers van de Vanderbilt University in Nashville, onder leiding van Philip Swaney, hebben een robotgestuurd instrument ontwikkeld met een holle naald - die ook op de meest gevaarlijke plekken in de hersenen een nauwkeurige operatie kan uitvoeren. Zij hebben dit instrument ontworpen om bloedproppen in de hersenen - die een verhoogde hersendruk kunnen veroorzaken - weg te zuigen. De 'naald' bestaat uit twee zeer dunne buizen. Eén van de buizen is recht en wordt gebruikt om de andere buis - een flexibele katheter - in de hersenen te brengen, nadat een klein gat in de schedel is geboord. In deze katheter bevindt zich een flexibel, roterend buisje dat de bloedstolsels nadert en deze opzuigt. Deze behandeling richt geen extra schade aan en is veilig. De neurochirurg heeft hiervoor wel de moeilijke taak om de beste positie te bepalen voor het inbrengen van deze 'naald'. Tijdens simulaties in proefmodellen werd 92 procent van alle bloedstolsels verwijderd. Het zal nog wel even duren voordat deze futuristische techniek algemeen beschikbaar komt.

Beweging even effectief als pillen
Fysieke activiteit is net zo effectief als de meeste medicatie bij patiënten met hart- en vaat¬ziekten. Dat stellen Huseyin Naci en de bekende epidemioloog John Ioannidis onlangs in een artikel in de British Medical Journal. Zij verrichtten een overkoepelende meta-analyse van een reeks meta-analyses, met andere woorden, zij analyseerden de resultaten van 305 onderzoeken op dit gebied die gerandomiseerd waren (willekeurig ingedeeld in groepen) met controlegroepen bij 340.000 personen. Ze keken daarbij naar de secundaire preventie van hart- en vaatziekten en diabetes en vonden over het geheel geen verschillen tussen de effecten van beweging en het innemen van medicatie.
Op punten waren er overigens wel verschillende conclusies te trekken. Bij patiënten die een beroerte hadden gehad, bleek beweging effectiever dan antistollingsmiddelen, maar patiënten met hartfalen hadden meer baat bij plastabletten dan bij beweging of andere medicijnen.
De auteurs durven niettemin de conclusie te trekken dat de fysieke activiteit 'potentieel' minstens zo effectief kan zijn als het slikken van geneesmiddelen. Ze roepen daarom op meer trials te organiseren waarin geneesmiddelen en fysieke activiteit bij patiënten met hart- en vaatziekten direct met elkaar worden vergeleken op de mate waarin ze de mortaliteit verlagen.

Supergel voor medische toepassing
De Nijmeegse chemici Alan Rowan en Paul Kouwer hebben een supergel ontdekt dat stijf wordt zodra het warm wordt en daardoor vocht veel beter vasthoudt dan andere gelerende stoffen. Bij kou smelt de gel weer tot vloeistof. Deze werking is dus tegenovergesteld aan die van gelatine. De nieuwe kunststof is opgebouwd uit spiraalvormige moleculen die als draadjes in elkaar draaien - net als een touw - en sterke, stijve netwerken maakt. Het wetenschappelijke tijdschrift Nature publiceerde begin dit jaar deze ontdekking. Van deze stof is bovendien maar weinig nodig om van een vloeistof een gel te maken. Eén kilo ervan is al genoeg om al het water in een zwembad in gel te veranderen. Er zijn veel biomedische toepassingen mogelijk voor deze supergel, waaronder het beschermen van wonden. Je kunt wat gel op de wond spuiten die dan een soort pleister wordt. Het mooie is dat het wondvocht door kleine gaatjes in de structuur wel naar buiten kan gaan, maar geen bacteriën naar binnen kunnen komen. Om de 'pleister' te verwijderen, hoeft deze alleen maar even koud te worden gemaakt. Samen met het bedrijf Noviotech wordt nu onderzocht hoe deze gel medisch kan worden toegepast.

Tandvleesontsteking en zwangerschap
Op 9 oktober 2013 promoveerde Alina Kunnen aan de Rijksuniversiteit Groningen op een onderzoek naar het verband tussen tandvleesontsteking (parodontitis) en zwangerschap.
Er bestonden al langer aanwijzingen dat parodontitis een rol speelt bij vroeggeboortes of een laag geboortegewicht. Tijdens de zwangerschap neemt de gevoeligheid voor het ontwikkelen van parodontale ontstekingen toe. Alina Kunnen heeft ook aangetoond dat er een duidelijk verband bestaat tussen parodontitis en de ontwikkeling van vroege zwangerschapsvergiftiging. Bacteriën die bij parodontitis op en rond het tandvlees aanwezig zijn, kunnen via de bloedbaan de placenta bereiken en daar complicaties veroorzaken. Ook kunnen hierdoor ontstekingsfactoren opgeroepen worden die schadelijk zijn in de zwangerschap. Alina Kunnen beveelt daarom alle zwangeren aan hun gebit aan het begin van de zwangerschap hierop te laten controleren door de tandarts.

Fysieke activiteit is net zo effectief als de meeste medicatie bij patiënten met hart- en vaat¬ziekten.

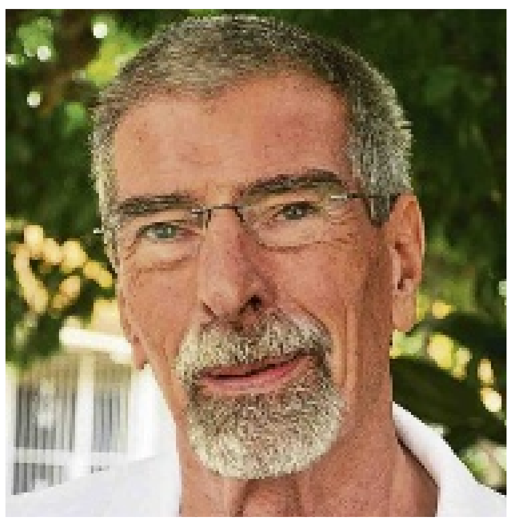

Hans de Haan is arts en jarenlang actief geweest als medisch adviseur bij diverse instanties.

Werk & Gezondheid

Communicatie bij arbeidsconflicten

Zou het niet fijn zijn om uw werkdag te beginnen met de gedachte dat u arbeidsvreugde heeft en een fijne werkdag tegemoet gaat? Factoren als omstandigheden, voorwaarden, inhoud en verhoudingen in de arbeid spelen hierbij een cruciale rol; communicatieve vaardigheden behoren tot de succesfactoren.

Tekst: Padma Jhingoeri

Helaas komen arbeidsconflicten regelmatig voor. Dit leidt veelal tot psychische klachten, soms ook lichamelijke klachten en zijn een risico voor arbeidsverzuim.

In dit artikel wil ik het hebben over de praktische mogelijkheden die u, als werknemer of werkgever, heeft om oplossingsgericht te handelen.

Allereerst een definitie van arbeidsconflict: twee individuen, een individu en een groep of twee groepen, binnen de grenzen van een arbeidsorganisatie, hebben een arbeidsconflict als tenminste een van de partijen vindt dat de andere partij haar dwarsboomt of ergert. Dit kan betrekking hebben op alle bovengenoemde factoren.

Conflicten kunnen negatieve effecten hebben, maar ze kunnen ook positieve effecten tot gevolg hebben. Uit verschillende studies blijkt dat een beperkte mate van een conflict de creativiteit in groepen verhoogt en voorkomt dat er sprake is van 'group thinking'. Uiteraard hangt een en ander ook af van de inhoud van het conflict, de organisatiekenmerken en de manier waarop ermee wordt omgegaan.

Om de juiste maatregelen te treffen dient u, als werknemer, de problematiek in kaart te brengen. Dit kan onder meer gedaan worden door de volgende 2 lijsten op te stellen.
Op lijst 1 noteert u de situaties, die voor u problematisch zijn of die u veel energie kosten.
Op lijst 2 noteert u voor elke situatie, genoemd op lijst 1, het volgende:

- Kan ik meteen aan een oplossing werken? Noteer wat u moet doen om uw doel te bereiken;
- Heb ik hulp nodig van anderen om het probleem op te lossen? Leg vast van wie u de hulp nodig heeft en hoe u de hulp kunt krijgen;
- Is de situatie niet te beïnvloeden? Betekent dit dat u de situatie als zodanig moet accepteren?

Zoals eerder gesteld kan een arbeidsconflict leiden tot arbeidsverzuim. Afhankelijk van de antwoorden op bovengenoemde vragen kan de arts die u begeleidt bij het verzuim, in geval van medische beperkingen, een adviserende rol spelen of u zonodig verwijzen naar de desbetreffende hulpverleners. Indien er geen medische beperkingen zijn, zal geadviseerd worden om met uw werkgever en/of leidinggevende in gesprek te gaan.

De volgende tips kunnen ondersteunend zijn om een conflict minder complex te maken:

- Probeer het conflict te heretiketteren tot minder beladen termen als 'problemen in de samenwerking', 'verschil in visie of taakopvatting' of 'naast elkaar bestaande meningen';
- Probeer in een vroeg stadium van standpunten (bijvoorbeeld 'mijn baas moet weg') naar belangen (bijvoorbeeld 'ik wil met respect behandeld worden') te komen;
- Neem in acht dat uw reactie op een gebeurtenis niet direct door de gebeurtenis zelf hoeft te ontstaan, maar door de betekenis die u daaraan toekent.

Aan organisaties en werkgevers kan ik de volgende 3 randvoorwaarden aanbevelen voor preventie van conflicten:

1. Het helder en concreet maken van de doelen van een organisatie en afdeling, inclusief de vertaling naar acties en planningen. Dit draagt ertoe bij dat de verwachtingen op elkaar zijn afgestemd en alle neuzen dezelfde kant op wijzen;
2. De afdelingen dienen zo gevormd te zijn dat er binnen de afdeling sprake is van een onderling sterk werkverband, waarbij gestreefd wordt naar een gezamenlijk resultaat en dat de afhankelijkheid van andere afdelingen zo klein mogelijk is. Dit betekent dat zorgvuldig gekeken moet worden waar de regelkring van taken en functies, de grens van de afdeling, gelegd wordt;
3. Aandacht voor de vormgeving van de afstemmingsrelatie met andere afdelingen. Afdelingen zijn ondanks hun relatieve onafhankelijkheid gekoppeld aan andere afdelingen binnen een organisatie. Structurele afstemming is vereist om deze koppelingen zo goed mogelijk te laten verlopen.

Alhoewel met de communicatie veel mis kan gaan tussen zender en ontvanger, hetgeen tot conflicten kan leiden, kunnen juist ook vele conflicten voorkomen of ondervangen worden middels communicatie. Dit artikel wil ik afronden met de volgende regels van feedback (terugkoppeling, reactie, commentaar), hetgeen niet alleen een belangrijke taak is van een leidinggevende, maar ook toegepast kan worden als er tussen collega's verschillende opvattingen bestaan.

- Uitgangspunt voor het feedbackgesprek is een heldere probleemdefinitie;
- Tijdens het gesprek worden alternatieve verklaringen en oplossingen onderzocht. Het probleem wordt niet exclusief toegeschreven aan de persoonlijkheid;
- Noem eerst iets positiefs dat verband houdt met het onderwerp;
- Spreek in de ik-vorm. Het gaat erom dat je jouw waarneming beschrijft en het gevoel dat dit bij jou opriep. Als je met 'jij' begint klinkt het al snel beschuldigend. Dat maakt dat de ander al snel in de verdediging schiet;
- Geef een suggestie hoe dit beter zou kunnen.

Feedback is een kans om iets te leren.

Bron:
STECR werkwijzer arbeidsconflicten 2010

Padma Jhingoeri is verzekeringsarts bij de SVB op Curaçao

Antilliaanse Vereniging voor Verzekerings- en Bedrijfsgeneeskunde

De Vereniging voor Verzekerings- en Be- drijfsgeneeskunde (AVVB) bestaat uit verzekerings- en bedrijfsartsen en buitengewone leden met een grote affiniteit op het gebied van verzekerings- en bedrijfsgeneeskunde.

De leden van de vereniging zijn werkzaam op Curaçao, Aruba en Bonaire.

Namens de AVVB schrijft iedere maand een lid een informatief artikel over een specifiek medisch onderwerp in relatie met het werk.

Als u vragen heeft naar aanleiding van dit of volgende artikelen, dan kunt u contact opnemen met de AVVB via email avvb06secretariaat@gmail.com.

'Ik wil ook zo mooi kunnen huilen'

Ze werd bekend door haar rollen in diverse grote Nederlandse soaps. Maar behalve actrice is ze ook presentatrice en zangeres. "Het was geen bewuste keuze om terecht te komen in de wereld van de soaps, maar het liep toevallig zo. Een soap is echter de beste leerschool, ik ben er volwassen geworden", zegt de nu 35-jarige Jasmine Sendar. Ze heeft nog vele plannen, maar evenzovele dromen. Desondanks is het hard aanpoten om het hoofd boven water te houden, zeker als alleenstaande moeder.

Jasmine Sendar samen met Nelly Frijda in de soap Malaika.

Tekst en foto's: Mineke de Vries

Sendar schitterde in de soaps Goudkust, Onderweg naar Morgen - ook uitgezonden door BVN op Curaçao - en recent in Malaika. Maar liefst negen jaar lang, van 2000 tot 2009 speelde ze de rol van Kyra Isarin in Onderweg naar morgen. Sendar: "Ik heb er zoveel geleerd, het was ook fijn werken. Het was een hechte ploeg waar je dagelijks mee samenwerkt, acteurs, stylisten, cameramensen." In slechts twintig à dertig minuten wordt een scène opgenomen. "Het tempo ligt hoog. Eén aflevering heeft een kleine twintig scènes, het is dus echt doorwerken voor vijf afleveringen per week."

Beginnende acteurs spelen de scènes nog met een coach vooraf door. Sendar heeft veel geluk gehad in de praktijk, vindt ze zelf. Geen toneelschool, geen kleinkunstacademie, geen musicalschool, allemaal opleidingen die ze overigens graag had willen doen, maar door haar modellenwerk - wat ze van jongs af aan veel deed - rolde ze in de series. Ze liep modeshows en was onder meer Miss Bikini in 1995, Miss Spring in 1996 en Miss Beautiful Black in 1997 en 1998. Door één van die modellenbureaus werd ze gebeld voor Goudkust, dat was in 1999, wat het begin inluidde van haar soapcarrière.

Jasmine Sendar: "Wat je allemaal voor je rol moet doen, die uitdagingen, dat vind ik geweldig."

Rebels en brutaal

In Goudkust speelde Sendar Bibi Zuidgeest, een rebelse meid, in alles het tegenovergestelde van haar eigen persoonlijkheid. "Ik was altijd verlegen, werd gepest op school, werd uit school opgewacht, dat soort dingen. Als ik zei dat ik filmster wilde worden werd ik natuurlijk helemaal uitgelachen. Eigenlijk was dat voor mij wel een extra motivatie om toch door te zetten in wat ik wilde."
De rol van Bibi ging haar goed af; de moeder van Bibi was nooit meer thuis-gekomen nadat ze een pakje sigaretten was gaan halen en Bibi groeide alleen met haar vader op, die nooit thuis was. Bibi had een grote mond naar alles en iedereen. "Het was iets wat ik zelf nooit had durven doen. Het was zelfs zo erg dat mijn eigen moeder commentaar op me ging leveren als ze de afleveringen zag en dat mensen me op straat aanspraken dat ik niet zo brutaal tegen mijn vader moest doen. Dan zie je hoe zo'n serie mensen raakt en een levensechte rol speelt in hun leven. Bibi experimenteerde ook erg met jongens, ook weer iets wat helemaal niet paste bij mijzelf, ik was juist altijd zo braaf geweest."
Helaas stopte Goudkust na anderhalf jaar, wat voor Jasmine Sendar een moment was om auditie te gaan doen voor de musicalacademie van Frans Sanders. Echter, tussentijds werd ze gebeld voor een rol in Onderweg naar Morgen. "Het was zo'n vreselijk moeilijke keuze, ik wist echt niet wat ik moest doen." Uiteindelijk werd het dan toch Onderweg naar Morgen, waar ze zich moest inleven in een geheel andere rol, die van een slim, volwassen en ambitieus meisje, een verpleegkundige die uiteindelijk doorgaat als arts in opleiding.

Ego opzij

"Het was een fantastische tijd die ik daar heb meegemaakt. De uitdagingen zijn zó leuk. Soms heb je ook de echte snoepreisjes en wat ben je dan blij als je mee mag! We hebben in Kroatië gedraaid en in Italië. Ik moest voor de opnames in Italië leren skiën en dat was veel in Snowworld te vinden", zegt ze lachend.
Maar ook toen ze voor haar rol moest bungy-jumpen was de actrice, die van uitdagingen houdt, erg enthousiast. "Je moet je wel echt in je rol kunnen storten. Ik had bijvoorbeeld als Kyra wel eens epileptische aanvallen. Ik vond dat erg moeilijk om te spelen en ben me gaan verdiepen in wat er dan met iemand gebeurt, wat er gebeurt in je hersenen als je zo verstijft. In dat soort dingen word je niet begeleid, dat moet je echt zelf uitzoeken. Toen Kyra depressief werd en een zelfmoordpoging ging doen, moest ik in een zwembad oefenen hoe je je met een koffer met bakstenen in het water moet laten vallen en je helemaal onder water moet laten gaan."
Toen ze de serie uitging wilde ze eigenlijk 'dood', maar dat is niet gebeurd met Kyra. "Er wordt toch zo mogelijk een opening gehouden voor als je eventueel weer terugkomt."
Sendar vond het goed om eruit te gaan, omdat het amper mogelijk is er nog iets naast te doen en ook omdat mensen je niet meer kunnen loskoppelen van je rol. "Maar de timing was vreselijk. Het was midden in mijn scheiding en dan ben je dus opeens alles kwijt. Het was een afschuwelijke tijd, geen man, geen werk. Ik kwam in een negatieve cirkel terecht en werd meegezogen naar beneden. Op een gegeven moment echter besef je dat jij zelf de enige bent die je er weer uit kan trekken. Dan moet je jezelf dwingen te stoppen met kniezen, je ego opzij zetten en in actie komen."
Jasmine Sendar zocht via een uitzendbureau allerlei baantjes, in de horeca, in een schoenenwinkel en op kantoor. Ruim twee jaar werkte ze bij een zorgkantoor, waar ze cliëntendossiers checkte en geregeld de klanten thuis bezocht. Toen ze vanwege bezuinigingen moest stoppen, ging ze acteerles geven aan probleemjongeren in Den Haag. "Het ging om kinderen die autistisch waren, maar ook loverboys en kinderen uit het criminele circuit. Deze opleiding was het laatste redmiddel om ze op school te krijgen. Het was mooi werk om te doen." Ook hier zorgden bezuinigingen ervoor dat de baan geschrapt werd.

"Maar toen kwam de kans om vijf dagen naar Curaçao te gaan om daar de grote vakantieshow op te nemen. Dat was geweldig natuurlijk." Vervolgens kwam er in 2013 een rol voor Sendar in Malaika, een soap die speelde in een zorgcentrum. "Er werd gekozen voor mensen die affiniteit hadden met de zorg, het idee was dat het daardoor realistischer zou zijn. Behalve veel beginnende acteurs waren er ook oude rotten in het vak, voor mij persoonlijk een feestje om met acteurs zoals Nelly Frijda te spelen. Helaas hebben we maar vijftig afleveringen gemaakt, het was maar een half jaar op televisie. Als het niet in één keer scoort, wordt het meteen van de buis gehaald tegenwoordig."

Volle maan

Sendar deed ook mee in de Belgische miniserie Oud België, vervulde gastrollen in tv-series als Spangen, Bon Bini Beach Bradaz en Costa! en ze was in 2004/2005 te zien in de dagelijkse fotosoapserie Jong Zuid, die via mobiele telefoon en internet was te volgen. Sendar danste mee in het programma Sterren dansen op het ijs, maar we komen haar ook tegen als presentatrice en als 'reclamestem'. Ook een paar speelfilms kan Sendar op haar CV zetten: ze speelde Natasja in Volle Maan en had een bijrol in Benjamin Wolf en de Amerikaanse film Mindhunters. De veelzijdigheid van Sendar uit zich tot slot in haar zangtalent. Ze nam de single Tell Me, Tell Me op met Goudkust-collega Lieke van Lexmond met wie ze ook - en met Chantal Janzen - de titelsong van Volle Maan, Break Away opnam. Momenteel maakt ze deel uit van de zanggroep Fourlicious, dat met vier meiden doorging na de breuk die ontstond in de meidengroep Jameerah.

Fascinatie voor acteren

Was Jasmine Sendar vroeger buitenshuis een verlegen meisje, thuis was ze altijd bezig met playbackshows en toneelstukjes op haar kamer voor een klein publiek. Ze was gefascineerd door acteren en keek vanachter de bank stiekem 's avonds naar Dynasty. "Ik weet het nog zo goed, ik was vijf jaar en zag een scène dat Cristel van een hele grote trap naar beneden kwam lopen met één zo'n traan die langs haar wang gleed. Toen dacht ik: zo mooi wil ik ook kunnen huilen."

'Curaçao blijft mijn thuis'

Als driejarig meisje verhuisde ze vanuit Curaçao met moeder en broertje naar een tante in Dordrecht. Moeder kreeg uit haar nieuwe relatie nadien nog twee kinderen. Sendar komt nog wel geregeld op Curaçao, met name is ze dan in Jan Doret te vinden, waar veel familie van haar woont. "Curaçao blijft mijn thuis. Je voelde dat altijd meteen als je uit het vliegtuig op de grond stapte, nu heb je door die pier dat gevoel pas als je eenmaal buiten de aankomsthal staat." Het Papiaments beheerst ze nog goed. "Dat kan soms wel grappig zijn, omdat mensen dat helemaal niet van me verwachten." Haar ouders spraken Papiaments en Engels, maar in Nederland ging haar moeder op Nederlandse les en dwong ook Jasmine om Nederlands te spreken. In Dordrecht volgde ze de mavo en een voorbereidend jaar voor het hbo, omdat ze naar de kleinkunstacademie wilde. Op haar 22e ging ze uit huis. "Het was de keus New York of Amsterdam, het werd dat laatste, al blijft New York mijn droom. In Amsterdam ben ik de eerste tijd wel echt los gegaan. Ik vond het helemaal te gek zo midden in de stad te wonen."
Op haar oude dag ziet ze zichzelf wel weer op Curaçao terecht komen. "Maar ik ben er nog te onrustig voor, er is daar nu niet genoeg voor me te doen."

Herstart

Momenteel werkt Sendar hard aan een herstart van haar carrière, die ze moet zien te combineren met het co-ouderschap voor haar zoontje van zeven. Ze werkt met Jörgen Raymann in zijn inmiddels 25e seizoen van de late night show Zo Raymann, waar ze te zien is als het terugkerende personage Coassistencia, de assistente van Raymanns alter ego Edsel. "Ik speel een Antilliaanse chick, een ordinair typetje in zijn trùk di pan." Voor Plan Nederland is ze met nog drie andere bekende vrouwen bezig met opnames waarbij ze in de ring tegen elkaar boksen. "We vechten hierbij letterlijk voor de vrijheid van vrouwen en meisjes, die bijvoorbeeld slachtoffer zijn van huiselijk geweld of kinderen die als huisslaaf worden gebruikt." Dit programma Because I'm a girl knock out! vraagt op deze manier aandacht voor de acties van Plan Nederland.

Er bestaat geen nee

Plannen zijn er genoeg. "Ik heb ook nog altijd het idee iets qua entertainment op Curaçao te gaan doen. Met Jörgen Raymann ben ik momenteel een idee aan het uitwerken en we hebben al heel wat grote partijen geïnteresseerd weten te krijgen." Het gaat om een programma dat in Nederland wordt uitgezonden maar dat Curaçao promoot. Meer kan Sendar nu helaas niet zeggen. "Daarnaast hoop ik meer theaterwerk te kunnen gaan doen." Naast concrete plannen blijft ze dromen, toch ook van die carrière in New York. "Het zou zo mooi zijn als je als kind kon blijven dromen, alles is dan nog mogelijk, er bestaat geen nee." Hoe ouder je wordt, hoe meer je de obstakels ziet, aldus Sendar. "Maar toch heeft het ouder worden ook zijn voordelen", lacht ze, "Je kijk op het leven wordt wat relaxter, het kan me ook niet meer schelen wat mensen van me denken. Maar ik wil wel in zekere zin kinderlijk blijven. Ik heb ervaren dat het leven kort kan zijn, dus je moet het positieve in alles proberen te zien. Zuinig zijn op de mooie dingen en alles uit het leven halen."

Lodewijk Daniël Gerharts

Lodewijk Daniël Gerharts, geboren in Nederland in 1901, kwam in 1926 naar Curaçao en vestigde zich in 1931 op Bonaire. 'Mijnheer LD' was 50 jaar lang een pionier op velerlei gebied, een succesvol ondernemer en een man met visie: hij haalde de KLM naar Bonaire en bouwde het eerste toeristenhotel van het eiland. Het is dit jaar, op 31 oktober, 30 jaar geleden dat hij overleed (1983). In de jaren daarvoor had hij zijn memoires op papier gezet. Deze werden nooit eerder gepubliceerd. Hierbij volgt daaruit een hoofdstuk, samengesteld door Evert Bongers. Publicatie met toestemming van Hugo Gerharts.

Van interneringskamp tot toeristenhotel

Op 9 mei 1936 vond de eerste passagiersvlucht van de K.L.M. van Curaçao naar Bonaire plaats.
"U gaat er toeristen heen brengen", had ik tegen Albert Plesman gezegd. Maar waar laat je toeristen? Er was geen hotel. Wel een paar pensions. En de Pasanggrahan. Primitief, muggen bij de vleet. Nederland was toen niet zo gul als thans met hulpverlening. Hypotheken van de hypotheekbank van Curaçao? Vergeet het maar. Kapitaal om een hotel te bouwen? Niemand had er vertrouwen in. Lening van een bank? Uitgesloten.
In 1940 brak de 2e wereldoorlog uit. Een interneringskamp werd gebouwd te Playa Pariba.

Gedurende de oorlog werd de Pasanggrahan regelmatig gebruikt, voornamelijk door militairen en ambtenaren, die het een of ander met het kamp te maken hadden. Behalve de Pasanggrahan waren er enkele pensions. Het meest bekende was dat van de dames Hellmund. Later kwam pension Rijna er bij. Gasten werden in deze pensions prima verzorgd. Ze werden als familieleden beschouwd. Maar het gemis aan een hotel deed zich gevoelen.

De heer W. Van Eijk, die mij in 1940 uit de financiële put had gehaald, was van de zelfde mening. Een van de hobbies van de heer Van Eijk was, mee te doen aan de oprichting van nieuwe ondernemingen en bij verscheidene van deze activiteiten heeft hij zware verliezen geleden, omdat hij te goed van vertrouwen was en door zijn partners werd beetgenomen. Het vertrouwen dat hij ons gaf werd echter niet beschaamd.

In 1941 werden de Handelsmaatschappijen Bonaire en Kralendijk opgericht. Samen werden we aandeelhouders van deze vennootschappen, die met een klein kapitaaltje van start gingen. Ik werd de directeur en de heer Van Eijk werd commissaris. Hij was jarenlang onder-directeur van de C.P.I.M. geweest en had daar millioenen bezuinigd. Ook nu was zuinigheid de wapenspreuk van onze vennootschappen.
Dat moest wel zo zijn, want geld om vreemde bokkensprongen te maken was er niet. Ik maakte wel van die bokkensprongen en een er van was de Electriciteitsmij. Bonaire, die ik van mijn gewezen echtgenote overnam. Zij wist met dat bedrijf geen raad.
Toen eind 1946 de laatste bewoners van het interneringskamp vertrokken waren, stapte ik naar Gouverneur P. Kasteel en vroeg of ik de opstallen van het kamp kon kopen of huren, om te proberen hiervan een bungalow hotel te maken.
De Gouverneur keek mij aan en tikte tegen zijn voorhoofd en: "Ben je wel goed wijs?" "Neen, Excellentie, dat ben ik nooit geweest, maar we hebben nu een regelmatige vliegdienst op Bonaire en die groeit. De luchtverbinding zal blijven groeien, zoals overal in de wereld. Toeristen zullen Bonaire bezoeken, maar waar laten we die? In de Pasanggrahan? In de paar pensions die we hebben? Ik geloof dat we moeten proberen iets beters aan te bieden. Het kamp ligt aan zee, heeft een aardig strandje, dat vergroot kan worden, en er is volgens mij een goede kans, dat wij er een succes van maken. Ik wil het proberen."
De Gouverneur: "Nou, schrijf maar een briefje."

"Dat heb ik al meegebracht, Excellentie. Mag ik het U nu geven?"
De gouverneur schudde zijn wijze hoofd, keek me nog eens aan en nam de brief aan. Ik nam afscheid, niet vermoedende in welk wespennest ik mij had begeven.

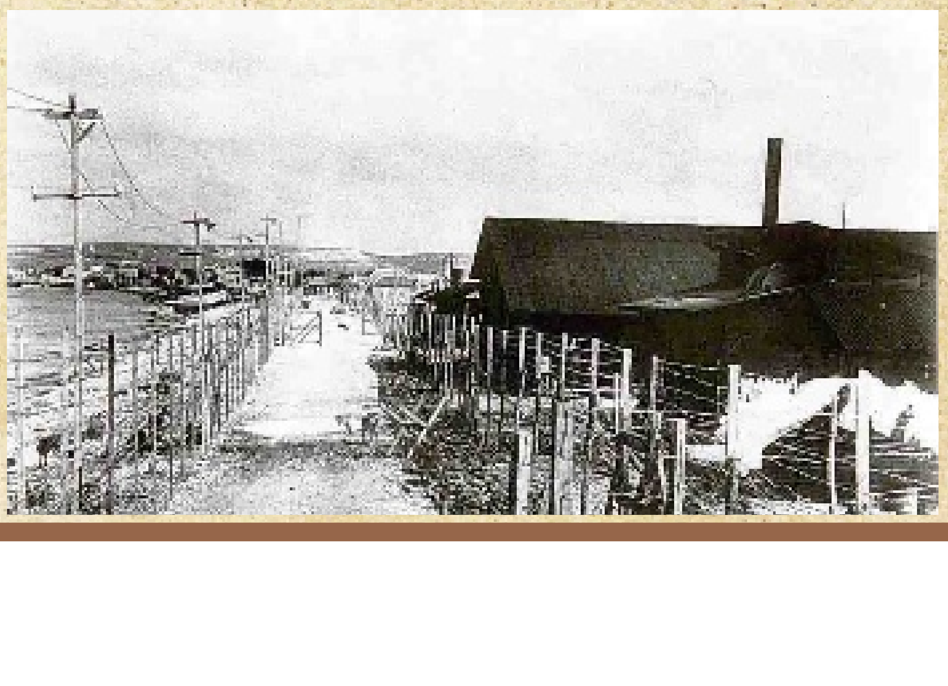

Boek Liber Amicorum

Het boek Liber Amicorum is verschenen als onderdeel van de viering van het 10-jarig bestaan van Teatro Luna Blou en het 7-jarig bestaan van La Tentashon. Ook memoreert de publicatie het afscheid van Norman de Palm als directeur van het theater.

Het Liber Amicorum Teatro Luna Blou/La Tentashon 2013 is een samenwerking tussen Teatro Luna Blou/La Tentashon en schrijfster Miriam Sluis.
In het boek komen theatermakers, samenwerkende partijen, subsidiënten, de Curaçaose overheid, (oud-)werknemers, scholen, journalisten, vrienden en ook het publiek aan het woord. Via interviews en geschreven bijdragen komt de geschiedenis en toekomst van beide theaters voor het voetlicht; van diep persoonlijke bekentenissen tot visies op de Curaçaose theaterwereld anno 2013.

Daarmee geldt de publicatie als een naslagwerk van de Curaçaose theatergeschiedenis in het eerste decennium van de 21e eeuw, de periode dat Teatro Luna Blou (met La Tentashon) de enige theaterzaal was op Curaçao. Het boek is bijzonder vormgegeven, met een afwijkend formaat en foto's van voorstellingen en theatermakers, onder meer van theaterfotograaf Jean van Lingen.

De publicatie telt 216 pagina's, is gebonden en voorzien van een harde kaft in full color. Het binnenwerk is uitgevoerd in zwart/wit en kobaltblauw - bekend van Luna Blou. De teksten zijn geschreven in het Nederlands, Papiaments en Engels. Bovendien bevat de uitgave een dvd met A taste of Luna Blou and La Tentashon.
Het boek is verkrijgbaar bij Luna Blou en in de boekhandel. Richtprijs is 37,50 gulden.

Luna Yen met finales

Luna Yen is het open podium van La Tentashon voor aanstormend talent. De competitie is in augustus begonnen en eindigt nu met de finales.

De geselecteerden in de verschillende categorieën nemen het tegen elkaar op en de drie winnaars per discipline gaan het tegen elkaar opnemen in de Best of Luna Yen. Ongeveer 100 jongeren gaan meedoen en naar verwachting zullen 1000 jongeren dit bekijken. Er waren dit jaar vier audítiekansen. Om aan de auditanten te komen gaat Luna Yen onder meer langs op scholen en moedigen ze, in samenwerking met hun CAV-docent (Cultureel Artistieke Vorming), de jongeren aan om mee te doen.

8 November is de competitie van Dans, Beweging & Acrobatiek. Op deze dag doen mee:
1. Edmaly Thielman & Jonathan Krolis (MIL)
2. Sharthy Maria (MIL)
3. Mireyla Gerandus(MIL)
4. Aleczina Martina (SGO)
5. Marshelon Janzen (UNA, Sherdyenne & Sherry-day Lourens (SGO)
6. Zea Maria Martha (Frater Aurelio) & Emerence Sommer (St. Jozef)
7. Khalil Guribaldi (Juan Pablo Duarte)
8. Zjieth-Lyenne Acosta & Guilmari Fraay (KAP)
9. Randallyn Cafsia (Maria College)

9 November is de competitie van Acteren & Poëzie. Op die dag zijn de deelnemers:
1. Brandon Koots (MIL)
2. Jean Carlos Rodriguez (Ancilla), Maxwel Brigitha & Tisainy Reina (MIL)
3. Karla Vanessa Echeverry Caro (MIL)
4. Nataniel Martina (MIL)
5. Chrystel Komproe (New Song)
6. Mirella Wernet (Omega)
7. Shandreelyka Melfor (Maria College)
8. Jomaick Vlijt (Skaih)
9. Zarrick Martha (Frater Aurelio)
10. Faumiri Frans (Regina Pacis) Shardenia & Shardenis Felicia (UNA)

10 November is de competitie van Muziek, Zang & Rap. De deelnemers zijn:
1. Mike Kross (MIL)
2. Christy Wilson (MIL)
3. Stevens Daniel
4. Jeanelda Noel & Mariana Pietersz (MIL)
5. Gilberto Morishaw (KAP)
6. Anny Nicole Vieira (Maria College)
7. Marisleidy Balentien, Kiomy Lacoes, Thallysa Jano (Maria College)
8. Nathalie Zimmerman (Maria College)
9. Jeanne-Claire Libier (Maria College)
10. Jonaikel Constancia (St. Jozef), Jonathan Pietersz (Marnix)
11. Gregoor Moesker (St.Jozef)
12. Jonell Goedgedrag (AGO Gertruida Kroon)
13. Frasley Francios (St.Jozef)
14. Dinayda Augusta (KAP)
15. Grupo BEM (Jurviangelo Lichtenberg, Diorson Lourens, Shekinoh Benita, Ellismar Hooi)
16. Shanuska Schoop
17. Chosen Stars

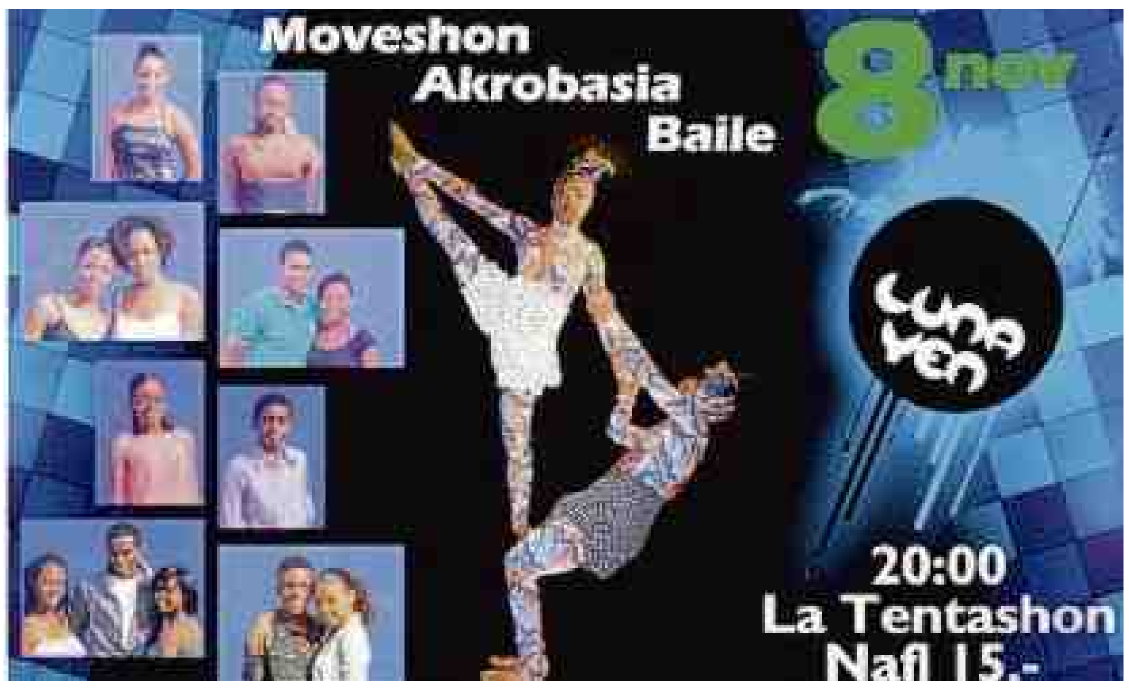

Culturele Agenda

Stan Kuiperi bij Mon Art

Tot 15 november is bij Mon Art Gallery in het Rif Fort de tentoonstelling 'Rozendaal' te bezichtigen met mixed media-werken van de bekende Arubaanse kunstenaar Stan Kuiperi. Het betreft een nieuwe collectie op Arches-papier bewerkt en geïnspireerd door oude foto's van zijn (over)grootouders die leefden op de Rozendaalplantage op Curaçao. Het is een hommage aan 'oude families'. Kuiperi was vooral bekend om de op het Arubaanse landschap gebaseerde schilderingen. Openingstijden: maandag tot en met zaterdag non-stop van 10.00 - 19.00 uur; voor meer info: www.monartgallerycuracao.com

Talento skondi!

Tot 2 november is de expositie Talento skondi! te bezichtigen met onder meer schilderijen en mozaïek gemaakt door de cliënten en enkele medewerkers van het 'Sentro di terapia i rekreashon Myrna Vinck' van het Prinses Wilhelmina Fonds. De hele verkoopopbrengst wordt bestemd voor de aanschaf van materiaal en onderhoud van het Sentro. Landhuis Bloemhof is geopend van dinsdag tot en met zaterdag van 09.00 - 14.00 uur. De entree is gratis.

Rondleidingen Ascencion

Stichting Vormingscentrum Landhuis Ascension organiseert op donderdag 31 oktober een rondleiding door het fraai gerestaureerde en gemeubileerde landhuis.
Vanaf 08.30 uur staat de koffie klaar. De beheerder brengt u op de hoogte van de bijzonderheden en wetenswaardigheden van het Landgoed Ascencion en de flora en fauna in het omliggende natuurgebied. De rondleiding duurt ruim een uur. Deelname 10 gulden p.p., koffie, cake en limonade bij aankomst inbegrepen. Deelname is uitsluitend mogelijk bij opgave via tel: 8641950 of 5187265 of per mail: info@landhuisascencion-curacao.com

Concert Kraayenhof

Op 2 november organiseren het Cultureel Comité Fortkerk en de Curaçaosche Kunstkring een concert met de bekende bandoneonspeler Carel Kraayenhof en zijn sextet. Kraayenhof werd bekend toen hij 'Adios Nonino' speelde tijdens de kerkelijke huwelijksvoltrekking tussen prins Willem Alexander en prinses Máxima.
Het concert vindt plaats in de Ballroom van het Santa Barbara Beach & Golf Resort zaterdag 2 november om 20.00 uur. Kaarten kosten 100 gulden per stuk.

Muziek Sociedat Bolivariana

Zaterdag 9 november om 19.30 uur geeft de Sociedat Bolivariano op Scharloo (naast de Centrale Bank) een concert op twee piano's met de bekende pianisten Norman Moron en Enrico Henriquez met uitsluitend Curaçaose muziek. Kaartjes zijn 50 gulden en verkrijgbaar bij Sentia Perret Gentil op tel. 5107979 of via email s.perretgentil@hotmail.com

Gifts and Arts

Zondag 10 november organiseert 'Crafted by Angel' voor de derde keer dit jaar een 'Gifts and Arts Open House' met onder meer pentekeningen met bijzondere spreuken van de hand van Elias Gouverneur en andere unieke items zoals boeken van Margrith Dacomo ('E Yabi'), schilderijen van Therese Jones-da Costa Gomez en andere interessante items. Rond 16.00 uur zal er een kruidenworkshop gegeven worden (tel. 671.3847). Voor meer informatie kunt u contact opnemen met Crafted by Angel op 5149424 of kijk op www.facebook.com/craftedbyangel

De eerste expositie van Rose-Ann Ignacio in Albert Heijn.

Expositie Ignacio

Rose-Ann Ignacio exposeert tot 4 november in het Allerhande Café van Albert Heijn Zeelandia. Ignacio is drie jaar bezig met schilderen (specialisatie acryl op canvas) en dit is haar eerste expositie.
"Al op jeugdige leeftijd hield ik ervan om mijn gewaarwordingen en emoties uit te drukken in mijn tekeningen", aldus Ignacio. "Een hobby die ik vaak beoefen zodra ik er de kans voor krijg en waarbij ik me kan ontspannen."
Een hobby die ze van haar grootvader heeft geërfd. "Op 18-jarige leeftijd viel mijn oog voor het eerst op een adembenemend schilderij in een kunstatelier. Mijn interesse werd gewekt en geleidelijk aan werd ik me bewust van de veelzijdigheid van het acrylschilderen. Deze geïnspireerde schilderes bleek later een buurvrouw van mij te zijn, die een huizenblok verder woonde."
Dit werd haar eerste schilderdocente. Ignacio gebruikt kleurrijke stijlvormen en maakt ook gebruik van een paletmesje voor de grove textuur en voor het subtiele effect. De onderwerpen zijn divers: landschappen, bloemen, stillevens, gebouwen en steegjes. Maar ook specifieke aanvragen zijn welkom.

Zigeunermuziek Grand Café

Op 2 november is er wederom een concert in het Gran Café van de Augustinushof te beluisteren, een gezellig samenzijn onder de palmbomen in de tuin van het voormalige klooster. Een recital met als thema zigeunermuziek, joodse muziek en opera. Het recital begint om 19.00 uur. Eva Weertman is de violiste en zij wordt begeleid door Eugene Harvey op piano. Kaartjes à 27.50 gulden zijn te verkrijgen bij Mensing's Caminada, Bruna en Albert Heijn of op de avond zelf in het klooster. Kinderen krijgen korting.

Nieuws op cultureel gebied? Stuurt u uw info zo spoedig mogelijk naar agenda.cultuur@gmail.com

Nu in Papiaments

De Naakte Antilliaan doorbreekt taboes

"Door het maken van het theaterstuk De Naakte Antilliaan kwam ik erachter dat ik veel mensen, met name Curaçaoënaars, heb bereikt. Waar anderen jarenlang op verschillende manieren mee bezig zijn, lukt nu: theater blijkt een goede manier deze doelgroep te bereiken."

Tekst: Mineke de Vries

Archell Thompson brak dit jaar door met De Naakte Antilliaan, dat probeert taboes van de Antillen te doorbreken door ze bespreekbaar te maken. Thompson stelt zich daarbij uitermate kwetsbaar op met het aangrijpend neerzetten van zijn eigen levensverhaal. En in november komt hij ermee naar Curaçao.

Achterstandswijken
Juist in de achterstandswijken op Curaçao gaat Thompson zijn stuk opvoeren. Thompson: "De problemen in deze wijken zijn groot, mensen vinden daar meestal niet de juiste hulp en als ze naar Nederland komen, raken ze nog verder in de problemen." Door de ervaring dat er zo open wordt gereageerd op zijn voorstellingen wil hij mensen op Curaçao ook de mogelijkheid geven een stap verder te komen, net zoals met de Curaçaoënaars in Nederland gebeurde na de voorstellingen.

"Mensen blijken hun verhaal te willen vertellen, terwijl juist altijd wordt gezegd dat Curaçaoënaars zo gesloten zijn." Omdat hij het laagdrempelig wil houden, zijn de optredens gratis. "Ik wil wat teruggeven aan mijn eiland, daarom heet dit project 'Duna bèk'. Dit concept is echt uniek voor Curaçao."

'Duna bèk'.
'Duna bek', wat letterlijk 'geef terug' betekent is iets dat - als het aan Thompson ligt - jaarlijks terugkeert. "Veel rolmodellen vergeten na verloop van tijd waar ze vandaan komen, wat teleurstellend is voor de mensen op Curaçao. Daarom wil ik jaarlijks iets teruggeven aan die doelgroep met een boodschap door middel van theater."
De belangrijkste boodschap van De Naakte Antilliaan is het bespreekbaar maken van het zoeken naar psychische hulp. Na de gratis voorstellingen gaat hij in gesprek met het publiek.

Deuren gaan open
"Ik besef dat ik het afgelopen jaar door hard te werken ook veel heb gekregen. Ik heb veel inspirerende mensen ontmoet die in mij durven te geloven, waardoor er veel deuren voor mij zijn opengegaan." Dat blijkt onder meer uit het feit dat eind van dit jaar een boek uitkomt over De Naakte Antilliaan, mede mogelijk gemaakt door burgemeester Aboutaleb van Rotterdam.
Thompson is niet vergeten waar hij vandaan komt en waarom hij met dit theaterstuk begon. "Ik wil met theater mensen bereiken en taboes bespreekbaar maken. Daarom wil ik teruggeven en ben ik van 8 tot 18 november op Curaçao om de voorstelling te spelen in het Papiaments."
Een voorstelling overigens die tot stand kwam door sponsors als het Prins Bernhard Cultuurfonds Caribisch Gebied, Sedreko, Jermain Lo, MiRefugio, I-psy en het Ken-Theater.

Speellijst:

11 november: Seru Fortuna
12 november: Koraal Specht
14 november: Suffisant/Muizenberg
15 november: St. Willibrordus

Op www.archell.nl staan de exacte tijden en locaties van de voorstellingen.

Knipscheeroogst 2

Over dingen van nu en dingen van toen

Vanuit literair standpunt bekeken is 2013 mondiaal een superjaar. Althans in kwalitatief opzicht. Dat geldt ook voor het Caribische gebied en de Benedenwindse eilanden. Uitgeverij 'In de Knipscheer' komt deze herfst met een groot aantal titels.

Tekst: Brede Kristensen

In de Ñapa van 5 oktober werden al drie nieuwe boeken van deze uitgever besproken. Vandaag is het de beurt aan De Verkiezingsdans van Joseph 'Jopi' Hart en Gentleman in slavernij van Janny de Heer.

Dingen van nu

Joseph Hart schreef een spannend en politiek belangwekkend boek: De Verkiezingsdans. Een boek met drie gezichten, dat toch een eenheid vormt. Het eerste gezicht is het gezicht van een thriller, een verhaal over criminele organisaties, gespecialiseerd in cocaine, opererend vanuit Colombia, Curaçao en Nederland. Curaçao vervult een spilfunctie. Al snel wordt het de lezer duidelijk dat Curaçaose politici de touwtjes van die spilfunctie in handen hebben en dat ze met die touwtjes jonge naar criminaliteit neigende jonge mensen, genadeloos voor hun karretje spannen. Hoe en wie die touwtjes in handen hebben, wordt pas aan het einde van het boek duidelijk, als een belangrijke politicus wordt geliquideerd. Zoals het een goede thriller betaamt.

Het boek ontleent zijn titel aan het tweede gezicht, het belangrijkste: de verkiezingsdans kenmerkend voor verkiezingen Curaçaose stijl in de tijd dat de Nederlandse Antillen nog bestonden. Veel populisme, feesten, roddels, mediaoptredens met spectaculaire onthullingen over dubieuze persoonlijke geschiedenissen, belangen en betrokkenheid bij criminele organisaties. We ontmoeten politici die onbeschaamd en met verve van twee walletjes eten en excelleren in het spelen van valse spelletjes. Met als gevolg dat niemand een ander vertrouwt. Hart is in staat politici ten tonele te voeren die net allemaal anders zijn dan de ons bekende politici. Geen levende politicus zal zich echt kunnen herkennen in de personages van het boek. Stukjes van die personages komen echter bekend voor. Er zijn stukjes Cova zichtbaar, stukjes Wiels, stukjes Pourier en vul maar aan. De held van het boek is een jonge opkomende ster met een visie voor een Curaçao waar mensen op grote schaal aan hun eigen ontwikkeling werken met het doel een bijdrage aan de opbouw van het land te leveren, waar iedereen professionaliteit hoog in het vaandel heeft staan en waar de koek eerlijk wordt verdeeld. Deze Matthew stemt erin toe zijn diensten aan te bieden aan een serieuze politieke partij. Onder begeleiding van een oudere Pourier-achtige partijleider ontpopt hij zich als een begenadigd spreker die met een degelijke boodschap in populistische verpakking zijn fictieve partij een knallende overwinning bezorgt. Maar zijn pad gaat niet over rozen. Politieke tegenstanders laten geen middel onbenut om hem onderuit te halen, tot en met aanslagen op zijn leven. Harts visie op de Curaçaose politiek is onthullend en dermate kritisch dat alle hoop op betere tijden ijdel lijkt. Toch wil hij laten zien dat er serieuze politici zijn, dat mensen zich willen laten aanspreken en dat er dus toch enige reden voor optimisme is.

Joseph 'Jopi' Hart

De verborgen psychische problemen van de hoofdfiguur, Matthew, vormen het derde gezicht. Dit verhaal leest als een psychologische thriller. Ogenschijnlijk redelijk en talentvol, blijkt zich achter die façade een vulkaan te bevinden, een onderdrukt oedipus-complex dat voor gewelddadige explosies zorgt. Zijn relaties met vrouwen lijden daar zwaar onder. Om iets van die uitbarstingen te kunnen begrijpen, moet de lezer wel regelmatig als een voyeur getuige willen zijn van erg expliciet beschreven seksscènes. Dat had wel wat subtieler gekund. Maar hoe zal het aflopen met deze verknipte ziel? Zijn beste vriendin weet hem tenslotte over zijn verleden aan het praten te krijgen en een moment van bewustwording te bewerkstelligen. Zo komt er een niet helemaal geloofwaardig keerpunt in het leven van Matthew en kan hij zich inzetten voor Curaçao, het land dat hij liefheeft.

Hart weet 500 pagina's lang de aandacht te boeien. Ingenieus heeft hij de verhalen van die drie gezichten met elkaar verweven. Tussen alle spanning door wordt duidelijk dat Hart een uitgesproken kritische mening over de Curaçaose politieke cultuur etaleert. Eigenlijk zegt hij dat als deze politieke cultuur niet verandert, de toekomst uitzichtloos is en burgers uitgeleverd zijn aan politici voor wie het publieke belang samenvalt met eigen belang. Maar of een in populisme verpakte 'Matthew-achtige' boodschap de oplossing is, moet betwijfeld worden. Leert de geschiedenis niet dat 'inhoud' door politici moeilijk te realiseren en door burgers moeilijk te begrijpen is? En dat om die reden politici zich liever op de verpakking concentreren en de mensen politici op die verpakking beoordelen? Zo is de kans groot dat de geschiedenis zich blijft herhalen. Maar zeker een boek dat te denken geeft.

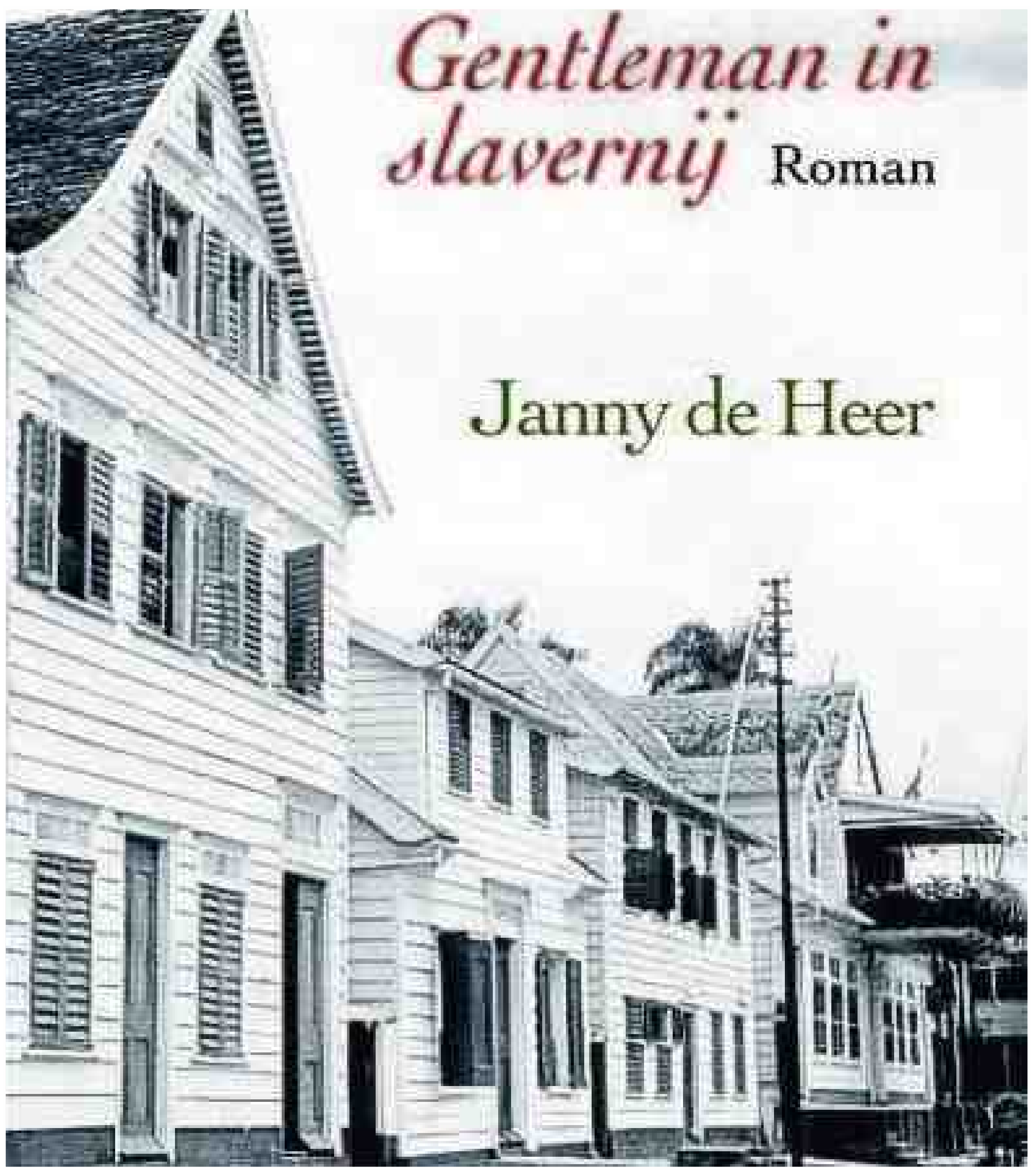

Dingen van toen

Janny de Heer, bekend door haar boek 'Landskinderen van Curaçao' (1999), komt met een nieuwe verrassing: Gentleman in slavernij. Over de periode van de Surinaamse slavernijgeschiedenis nadat in het naburige Guyana de slavernij was afgeschaft en de naderende afschaffing in Suriname voelbaar werd. Aan de hand van het leven van een Duitse kolonist, Ditrich Horst, die zijn weg in Suriname zoekt, eerst als blank-officier, dan als administrateur en directeur op diverse gouvernementsplantages en tenslotte als eigenaar van zijn eigen plantage 'Lust en Rust', wordt de geschiedenis van het plantageleven rond Paramaribo vlak voor en na de afschaffing van de slavernij beschreven. Een historische roman dus.

Dat kan goed fout gaan. Meestal wordt in een historische roman de geschiedenis geromantiseerd en verdraaid. Zeker wanneer een historische figuur daarbij een hoofdrol speelt, kan een scheef portret knap hinderlijk zijn. Soms wordt de geschiedenis in detail beschreven zonder dat het verhaal uit de verf komt. Dat wordt dan zoiets als een verkapte historische studie. Janny de Heer weet aan beide gevaren te ontsnappen. Met hulp van archief- en literatuuronderzoek reconstrueert zij de levensloop van Ditrich. Ze schildert een nuchter, niet-geromantiseerd portret van Ditrich en van de vrouwen om hem heen, hun levensverhaal, tegen de achtergrond van het plantageleven in de nadagen van de slavernij.

Het verhaal bevat een verbazingwekkende hoeveelheid informatie hoe het in die dagen toeging op de plantages, waarbij nuances het terecht van generalisaties winnen. Er zijn planters die hun slaven wreed-sadistisch uitbuiten en planters die vormen van begrip aan de dag leggen en een lichter regiem voeren. We worden geïnformeerd over ziekten, conflicten, straffen, omgangsvormen, relaties en de vele discussies over de toekomst van het land als de slavernij zal zijn afgeschaft. We krijgen een beeld wat er op de plantages verbouwd werd en waarom het goed of niet goed ging, hoe men er woonde, hoe de huishouding eruit zag, hoe over de rivieren werd gereisd en, last but not least, hoe en waarom zoveel slaven wisten te ontvluchten, terwijl anderen de voorkeur eraan gaven te blijven. Schokkend is hoe de machthebbers er vaak in slaagden een gevluchte slaaf in de gaten te houden om hem of haar soms jaren later alsnog genadeloos te straffen. We lezen over de dagen van de afschaffing van de slavernij, de onzekerheid die dat met zich meebracht voor vrijwel iedereen, de euforie en de verstandige en onverstandige keuzes die zowel de ex-slaven als de blanke elite maakten. Een helder en objectief tijdsbeeld is het resultaat. Uiteraard zullen sommige feiten ontbreken en zal er discussie zijn of een bepaalde nuance niet een uitzondering betrof die een regel had kunnen bevestigen. Maar zonder selectie geen verhaal. De auteur wekt echter de indruk zeer consciëntieus te hebben gewerkt. Daarnaast leren we de situatie te zien door de subjectieve ogen van individuele personen. Op de eerste plaats de ogen van Ditrich. De ietwat onzekere hoofdpersoon die het weliswaar goed meent met de mensen, maar die ook zijn eigen belangen kent en niet altijd in staat is de gevolgen van zijn daden te overzien. Als hij een kind heeft verwekt bij een slavin, Candasie, met wie hij het goed kan vinden en tot wie hij zich sterk voelt aangetrokken, haast hij zich naar Paramaribo om de jonge Heinrich vrij te kopen (de zogenaamde manumissie die in die dagen 250 gulden kostte, wat ongeveer neerkomt op een equivalent van 10.000 euro vandaag de dag). Als hij terugkeert naar de plantage en haar verheugd meedeelt dat haar zoon nu een vrij mens is, wordt hem dat helemaal niet in dank afgenomen. Een slavin mag immers geen vrij mens opvoeden. Dat betekent onherroepelijk een scheiding van moeder en kind. Daar wordt dan wel weer een mouw aangepast, maar gemakkelijk gaat het niet. Zo worden hoofdpersoon en lezer geleidelijk aan vertrouwd met de soms idiote en vaak kwaadaardige absurditeiten van het systeem. Ditrich vervult verschillende functies, reist veel en gaat tenslotte duurzaam samenwonen met een dochter van Candasie, Caroline. Ze krijgen vijf zonen die in de loop der jaren allemaal vrijgekocht worden, evenals Candasie en Caroline. Tenslotte trouwen Ditrich en Caroline. Nog weer later wordt Ditrich in de gelegenheid gesteld eigenaar van een plantage te worden. Geen moment wordt hij als een held voorgesteld. We leren hem kennen als een mens met zwakheden, kortzichtige ambities en knulligheden. Ook als iemand met een geheim, want hij houdt het vaderschap van Heinrich voor iedereen verborgen. Dit blijkt een continu aanwezige donkere ondertoon in zijn toch reeds ongemakkelijke leven. Pas op zijn sterfbed realiseert hij het zich.

Ook kijken we door de ogen van Candasie en van Caroline en worden we ons bewust van hun visie op het complexe plantage-gebeuren, als slavin en later als vrije vrouw. We zien hoe ze iets van de moeizame omstandigheden proberen te maken. We maken kennis met hun illusies, teleurstellingen en blije verrassingen. De auteur roept het plantageleven dermate beeldend op dat het is alsof het de leefomgeving van de lezer is. Af en toe veroorlooft ze zich romantische zoetsappigheden, maar die blijven gelukkig binnen de perken en ondergraven de geloofwaardigheid van het verhaal niet.

Wel ontbreken er enkele perspectieven. We leren het plantageleven niet zien door de subjectieve ogen van de kwaadaardige planter, of door de ogen van slavinnen die worden belazerd en uitgebuit en evenmin door de ogen van mannelijke slaven. We worden over hen geïnformeerd, uitvoerig zelfs, maar daar blijft het bij. Echter, de lezer zal niet zoveel moeite hebben zich daarvan een voorstelling te maken.

Merkwaardig is dat er weinig aandacht is voor de rol van de kerken, die juist in de periode dat Ditrich leefde veel activiteiten op de plantages ontplooiden, met name de Evangelische Broedergemeente. De kerken worden genoemd en Ditrich en Caroline trouwen zelf in de Lutherse kerk, maar veel horen we niet hierover. Dit is dunkt mij een gemis. De rol van de kerken is van enorme betekenis geweest voor heel veel ex-slaven en voor het verdere verloop van de geschiedenis van Suriname.

Afgezien van deze beperkingen is het een schitterend, overtuigend en zeer informatief boek. De uitgever zou er goed aan doen bij een volgende druk (het is te hopen dat veel drukken zullen volgen) een kaart van de omgeving van Paramaribo toe te voegen zodat de lezer zich een beeld kan vormen waar de plantages die in het boek voorkomen, hebben gelegen of nog liggen. Ook verdient het aanbeveling om bij de uitvoerige lijst van gebruikte bronnen in het kort aan te geven welke bijdrage deze bronnen hebben geleverd.

Letra

Alice Munro

Inmiddels is het nieuws de hele wereld rondgegaan. De 81-jarige Canadese schrijfster van vooral korte verhalen, Alice Munro, ontving dit jaar de Nobelprijs voor Literatuur. In Canada werd al jaren gehoopt dat zij de prijs zou ontvangen. Nu is het dan gebeurd. En er is overwegend positief op gereageerd. Begin dit jaar verklaarde Munro dat ze was gestopt met schrijven. Maar nu liet ze zich in een interview ontvallen dat de Nobelprijs haar zoveel energie gaf dat ze overwoog toch weer te gaan schrijven. Munro is de meesteres van het korte verhaal over gewone gebeurtenissen in het leven van gewone mensen. Net als Alexander Tsjechov - die wel de vader van het korte verhaal wordt genoemd - weet zij van het gewone iets fascinerends te maken. Binnenkort zal in de Ñapa uitvoerig worden ingegaan op het werk van Munro.

Eleano Catton

De Man Booker Prijs voor Engelstalige fictie werd op 15 oktober toegekend aan de Nieuw-Zeelandse Eleano Catton, voor haar tweede grote roman The Luminaries. (Haar Rehearsal verscheen in 2008). Cattan is 28. Niet eerder werd deze belangrijkste Engelse fictieprijs aan een zo jonge auteur toegekend. Het kwam als een verrassing. Velen hadden gedacht dat de prijs dit jaar zou gaan naar de Indiase Jhumpa Lahiri voor haar roman'The Lowland'. Dat had ook wel voor de hand gelegen, want zij schreef een even schokkende als lucide roman over twee broers die opgroeien in Calcutta in de jaren 60. Het werd echter Catton. The Luminaries met maar liefst 832 pagina's gaat over de goudkoorts van halverwege de 19e eeuw, die maakte dat er aardig wat gemoord werd. In het boek zijn 12 mannen met elkaar in gesprek over onopgeloste moorden. De jury prees het werk in talloze toonaarden: complex en doorzichtig; meeslepend en ontspannend; oogverblindend en mysterieus; snel zonder een zweem van zinloos gespartel; experimenteel zonder iets af te doen aan de traditionele vertelling. En dan als klap de vuurpijl: evenwichtig en volwassen. Niet gek voor een 28-jarige auteur.

Eleano Catton

Ars Poëtica

Interieur

In dit met boeken volgestouwd vertrek
heb ik steeds minder anderen van node,
met al mijn aan de dood ontstegen doden
iedere nacht stilzwijgend in gesprek.

Bij wie is wat ik liefheb nog in trek?
Het meeste is al eeuwen uit de mode.
Van wat ik deed, uit nood of om den brode,
rest enkel de grandeur van het echec.

Maar ook al bood het leven nog zoveel
waar ik mijn tanden op heb stukgebeten,
één regel, en de wereld raakt vergeten,

één rijm, en het vescheurd heelal wordt heel:
alleen achter mijn schrijftafel gezeten
heb ik opnieuw aan heel de schepping deel.

Jean Pierre Rawie
Onmogelijk Geluk, 1992

Huntu Kòrsou

'Dienstbaarheid als service' (5)

'Je samen met anderen persoonlijk inzetten voor de gemeenschap', dit is één van de doelstellingen van service club 'Inner Wheel Curaçao' (IWC), waar ik deze week bij stilsta.

Tekst: Shakti-Aroena Lakhi

In deze negendelige serie ben ik benieuwd naar de rol van service clubs binnen de samenleving. En nu ben ik op zoek naar het antwoord hoe IWC bijdraagt aan een 'better quality of life'. Ik spreek twee bevlogen en betrokken leden, de oud-voorzitster Jacqueline Pin-Nieuwkerk en de huidige voorzitster Mirella Canword-Pater die mij hierover meer vertellen.

"Inner Wheel is een internationale service club voor vrouwen die haar roots heeft in Engeland en wereldwijd honderdduizend leden telt. Van Turkije tot Suriname zetten leden zich vrijwillig in voor het 'goede'", legt Pin-Nieuwkerk uit. "Op Curaçao zijn wij sinds 1971 een actieve organisatie en tellen nu 49 leden." Behalve dienstbaarheid naar de samenleving toe, is vriendschap bevorderen een belangrijk doel. Canword-Pater geeft aan waarom: "Het stimuleren van vriendschap tussen vrouwen onderling zorgt voor een hechte band in de groep. Zodat men elkaar kan steunen." Het derde doel waar IWC naar streeft is het bevorderen van contacten tussen de verschillende internationale vestigingen van Inner Wheel. Zo worden regelmatig bijeenkomsten bezocht in het buitenland die door andere Inner Wheels zijn georganiseerd.

Ook deze service club timmert aan de weg wat betreft 'goede doelen'. Een belangrijke doelgroep is 'kansarme kinderen'. Zo zorgt IWC er samen met andere organisaties voor dat elke dag leerlingen van de Dodo Palmschool worden voorzien van een warme maaltijd. Momenteel wordt op de Schotborghschool een leesproject opgezet. Onder dit initiatief vallen het schenken van leesboeken, het opzetten van een bibliotheek en het werven van leesmoeders. "De bedoeling is dat dit project op den duur door de school zelf wordt opgepakt", zegt Pin-Nieuwkerk. Ook organiseert IWC het 'kids movie afternoon'-initiatief. Een hele middag worden zo'n 400 kinderen afkomstig van verschillende scholen en internaten in het zonnetje gezet. Zij mogen onder het genot van lekkernijen een film bekijken in de bioscoop. Canword-Pater: "Wij kiezen bewust voor scholen in kansarme wijken als Buena Vista of Fuik. Deze kinderen hebben niet veel en wij willen hen graag iets geven, zodat zij ook een keer mogen genieten."

Als ik inga op de vraag hoe deze initiatieven bijdragen aan een 'better quality of life', verklaart Canword-Pater treffend: "Met onze hulp proberen wij een beter leefklimaat voor kinderen te creëren. Dit is heel belangrijk voor hun toekomst. Het leesproject bijvoorbeeld is een investering daarin. Wij steunen die zaken waar echt behoefte aan is." Pin-Nieuwkerk beaamt dit en vult aan: "Wij doen wat wij kunnen en proberen het gat te vullen waar eigenlijk de overheid zorg moet dragen." Voor de toekomst hopen de beide dames dat de overheid meer inzicht krijgt in wat er zich afspeelt in de samenleving en wat daadwerkelijk de behoefte is. Dit is volgens hen de manier waarop duurzame ontwikkeling verankerd kan worden. "Belangrijk is dat bestaande initiatieven gekanaliseerd worden, zodat de overheid, bedrijven en service clubs daar gezamenlijk op kunnen inspelen", voegt Canword-Pater tot slot toe. In mijn optiek wordt hiermee het eerste zaadje geplant voor een veerkrachtige gemeenschap.

Meer informatie: iwclubcuracao@outlook.com

Ir. Shakti-Aroena Lakhi is voorzitter en medeoprichtster van Huntu Kòrsou. Een stichting die zich inzet voor een 'better quality of life' op Curaçao. Meer lezen over dit initiatief: www.huntu-korsou.org en www.facebook.com/HuntuKorsou .

Indianenverhalen

Ik ben aan het herstellen van een pittige griep. Dat is geen wereldnieuws. Tijdens de dagenlang durende koortsroes bereikte mij het bericht dat het halve eiland plat lag, hetgeen mij nu wat overdreven voorkomt. Maar de voorraad paracetamol slonk met aanzienlijke snelheid en toen dat niet hielp, werd overgegaan op zwaarder geschut. Antibiotica. Naar mijn gevoel heb ik de laatste tijd zoveel pillen geslikt, dat ik licht ben gaan geven. Ik voel me daar niet prettig bij, bij al die pillen. Ik vind het vergif en kan dat nou niet anders? Ja, natuurlijk kan dat anders. Maar wij hebben de kennis en kunde niet meer om te herstellen met dat wat de natuur ons in overvloed aanbiedt. Moeder Aarde blijft vriendelijk voor hen die haar vernietigen. Tijdens mijn recente vakantie maakte ik kennis met een oeroude indianencultuur. Rijk aan tradities, rijk aan een plantenwereld die werkelijk elke kwaal zou kunnen verhelpen. Mr. Catato, een vriendelijke Indiaan en behorend tot de Bribri-stam, leidde ons rond in zijn groene apotheek. Achter zijn huis in de jungle bevinden zich bomen en planten waar je als leek vrolijk aan voorbij loopt. Zonder enig benul van de geneeskrachtige werking van zaden, bladeren en wortels. Dankzij een tolk, ik spreek nog altijd geen Bribri, leerden we wat die heilzame natuur voor een mens kan betekenen. En dat is veel. Mevrouw Catato ziet er ondanks haar negen kinderen uit als een jonge blom en geen rimpel ontsiert haar gezicht. Het resultaat van jarenlang smeren met pure cacaoboter. Verkregen uit de boom in haar achtertuin. Oké, ze glimt tegen je aan, maar dat mag de pret niet drukken. Waarom zijn wij overgestapt op die geldverslindende farmaceutische industrie en wordt er niet meer gebruik gemaakt van de natuur? Waarom gaan we bij een flinke verkoudheid of griep niet even naar Dinah Veeris in plaats van een maagkwaal op te lopen door gifpillen, die met één pennestreek door de arts worden voorgeschreven? Je holt met dat briefje naar de botika en komt thuis met een voorraad die een olifant zou vellen. Het antwoord is heel simpel: de farmaceutische industrie is gek op het patent van hun middeltjes en pillen. En op kruiden worden geen patenten verstrekt, omdat planten uit de natuur komen zonder toevoegingen van de mens. Iedereen kan dus planten verbouwen en, want daar gaat het helaas allemaal om, verkopen. Omdat de farmaceutische industrie dus niet genoeg aan kruiden kan verdienen, geloven ze er zogenaamd niet in. Zo zie je maar weer, als er een addertje onder het gras zit heeft het helaas weer met de centjes te maken. Ik drink nog dagelijks mijn kopje Moringa-thee, maar of dat mede bijgedragen heeft tot mijn herstel is niet meetbaar. Ook dat is weer zo'n wonderboom, die Moringa Oleifera. Er bestaat geen eiwitrijkere boom dan de Moringaboom en in één gram gedroogde Moringabladeren zit meer calcium dan in melk, meer vitamine C dan in een sinaasappel, met vele malen meer kalium, meer ijzer en vitamine A dan in welke vrucht of groente dan ook. Een ondergewaardeerde vitaminebom dus. Gewoon verkrijgbaar bij Veeris. Wij zijn volstrekt gedegenereerd, dames en heren! Maar misschien is het nog niet te laat. Voor de heftiger kwalen blijft een bezoek aan de huisarts aanbevolen, maar mocht ik ooit nog eens door griep worden geveld, dan neem ik contact op met Mr. Catato. Door middel van rooksignalen.

Puzzels

PRIJSPUZZEL

HORIZONTAAL:
1. Beu; 4. snack; 10. snavel; 13. Bijbelse figuur; 15. vis; 16. Ierland; 17. uit de nood geholpen; 19. modegek; 20. mijt; 21. pukkel; 23. afslag van een hoofdweg; 25. landbouwwerktuig; 27. zoon van (voor Schotse namen); 29. soort hert; 30. muzieknoot; 31. kledingstuk; 33. voorpoort; 34. drinkbeker; 36. achter; 37. persoonlijk vnw.; 38. familielid; 39. persoonlijk vnw.; 40. mening; 42. klein; 43. harteloos; 45. spil; 46. lofdicht; 48. afstammeling; 50. muzieknoot; 51. tekenfilmfiguurtje; 53. tint; 55. oogziekte; 57. grootvader; 59. slingerplant; 61. bijwoord; 62. Afrikaans land; 64. bedrukt katoen; 65. clown; 66. handen omhoog!; 67. rivier in Schotland.

VERTICAAL:
1. Stad in Kroatië; 2. Noorse godheid; 3. grafheuvel; 5. klaar; 6. zacht (Eng.); 7. Iers Republikeins Leger; 8. Griekse letter; 9. reeds; 10. op het kantje; 11. roem; 12. actieradius; 14. gewrichtsaandoening; 16. leer van het heldendicht; 18. projectieplaatje; 20. vreemde munt; 22. halfduister; 24. lichtzinnig; 26. taalkundig geslacht; 28. (waarde) vriend (Lat.); 30. gewoonte; 32. plaats in de Belgische Ardennen; 35. ik (Lat.); 40. ritmisch bewegen; 41. afkomst; 43. zijde van een munt; 44. Europese vrouw; 47. majeur (muz.); 49. mager; 51. rivier in Duitsland; 52. haardroger; 53. uitgelezen mogelijkheid; 54. militaire aanval; 56. brandgang; 58. amfibie; 60. onheilsgodin; 62. bevel; 63. uitroep van pijn.

Uit de inzendingen van de Amigoe-puzzel van vorige week is als winnaar van de weekprijs van 25 gulden getrokken:

Humphrey Lasten
Seroe Biento 2-J
Aruba

H. Wong -Loi-Sing
Jul van Stolberglaan 9
Curaçao

De winnaar kan zijn/haar prijs na identificatie ophalen op het kantoor van de Amigoe. Curacao: Kaya Fraterna di Skèrpènè z/n tot drie uur n.m. Aruba: Bilderdijkstraat 16-2, tijdens kantooruren. Oplossingen moeten zowel op Curaçao als Aruba zijn ingediend op woensdag voor 12:00 uur. Gelieve duidelijk op de enveloppe te vermelden: Amigoe-puzzel. Vanuit Bonaire kan de oplossing gefaxt worden naar Curaçao: (00599-9) 767-4744. De prijzen vervallen na drie maanden.

ANAGRAM

Op elke verticale regel dient een woord van vier een van vijf en een van zes letters te worden ingevuld. Het woord van vijf letters bestaat uit de letters van het voorgaande woord plus 1, het woord van zes letters bestaat uit de vijf letters van het voorgaande woord plus 1. Als de hele puzzel juist is ingevuld, vormen de letters op de vet omlijnde regel een woord.

1. Rekening, palmriet, bijtende soda;
2. waterplant, plant, land in Azië;
3. soort hond, peilstift, uitvinder v.d. elektrische gloeilamp;
4. moerassig water, land in Europa, afbreken;
5. vlak, verfbordje, koninklijke toestemming;
6. slechte woning, slecht fruit, muziekgezelschap;
7. insecteneter, strafwerktuig, vreemde taal;
8. denkbeeld, leefregel, kuil;
9. schuine strook, gekeperde wollen stof, hier of daar;
10. kier, interest, bestuurder.

CRYPTO-OVERLAPPER

Op elke regel twee woorden invullen. Twee of meer eindletters van het eerste woord zijn meteen de beginletters van het tweede woord.

Horizontaal:
5. Schoeisel om uit te schieten (4); Prijsvers (8);
6. Juist meteen aan de maat (5); Wandelaarster op de catwalk (7);
7. Winkelier die geweld gebruikt (6); Langdradig aangehouden (6);
8. Boek voor 'n groep zigeuners (5); Schuim aan boord (7).

Verticaal:
1. Overtrokken afbraak (5); Samenscholing boven een kippenren (6);
2. Vaart niet op (het toilet) (6); Die maakt de snelheid dof (7);
3. Geen middel van bestaan (4); Meteen binnen? (8);
4. Gespeeld onderwerp (5); Meer rustgevende maat (6).

WOORDZOEKER

In deze mengelmoes van letters zijn al de onderstaande woorden verstopt. Streep alle woorden door. De resterende letters vormen dan regel voor regel van links naar rechts gelezen de oplossing van deze puzzel.

D	K	E	O	R	B	R	E	G	E	A	J	E
L	A	A	M	S	G	N	I	N	O	K	T	E
E	K	A	L	R	U	U	H	C	S	L	R	K
G	G	L	X	E	N	N	A	E	A	O	A	E
T	C	N	E	T	I	U	B	H	C	A	L	O
R	S	E	I	D	N	B	H	S	T	H	S	D
A	N	T	N	L	N	E	E	S	E	N	T	R
T	E	O	A	T	E	A	L	R	N	E	R	E
S	M	O	R	R	E	T	H	U	I	T	O	T
R	S	T	T	E	O	N	E	T	B	S	H	L
A	L	S	N	M	N	S	B	O	O	R	S	I
V	E	G	O	E	E	I	N	A	B	O	U	F
I	O	A	C	H	L	O	O	R	K	D	R	T
L	V	A	T	C	N	E	T	I	U	N	S	G
O	E	M	G	S	T	I	R	S	D	A	T	S
B	G	N	I	M	M	A	R	T	S	R	E	V

Annex, Bobine, Boeteling, Bolivar, Centenbak, Chloor, Contra, Dorsten, Eiber, Filterdoek, Gevoelsmens, Groothandel, Halte, Hecht, Jaegerbroek, Koningsmaal, Lachbui, Maagstoot, Schemer, Schuurlak, Score, Shorts, Snuiten, Staak, Stadsrit, Startgeld, These, Turbulent, Verstramming

PUZZELSLANG

Begin bij vakje 1. Bij elk volgend cijfer begint een nieuw woord. De laatste letter van een woord is telkens de eerste letter van het volgende woord. Bij goede invulling, is in de licht gekleurde vakjes een woord te lezen.

1. Houten stop; 2. springlading die te laat ontploft; 3. kraaiachtige vogel; 4. gezin; 5. vroeger.

© Puzzelland/131026

SUDOKU

				9		8		
3			5					7
1	8				2		5	6
5	7				3			4
6		9	4				3	
				6	1			2
	1	3	7			4		
9						7	8	1
		7	6		5			

Schrijf alle cijfers 1 t/m 9 in alle verticale kolommen, alle horizontale rijen én in alle vierkantjes van 3 x 3 vakjes.

Oplossing vorige week

2	8	9	6	7	4	1	3	5
6	1	4	9	3	5	8	2	7
3	7	5	8	2	1	6	9	4
7	6	2	3	1	8	4	5	9
8	9	3	5	4	6	7	1	2
4	5	1	2	9	7	3	6	8
1	2	8	7	5	3	9	4	6
9	3	7	4	6	2	5	8	1
5	4	6	1	8	9	2	7	3

OPLOSSINGEN VAN VORIGE KEER

Prijspuzzel: HORIZONTAAL: 1. Vuurpad; 6. koplamp; 12. werf; 14. boei; 15. ra; 17. na; 18. pat; 20. re; 21. in; 22. ork; 24. airshot; 25. mal; 26. est; 28. oke; 29. opa; 31. aqua; 35. omsk; 37. alliantie; 38. baal; 40. halo; 43. leb; 45. sic; 47. sas; 48. ara; 50. ebenist; 51. tijd; 53. hij; 54. el; 55. ces; 56. eb; 58. li; 59. niet; 61. graf; 63. slungel; 64. zondaar. VERTICAAL: 1. Verona; 2. uw; 3. ren; 4. praat; 5. af; 7. ob; 8. porto; 9. lee; 10. ai; 11. pijnlijk; 13. basklarinet; 16. ar; 18. pro; 19. the; 21. ia; 23. keu; 25. mam; 27. saale; 30. poeha; 32. qua; 33. elf; 34. sta; 36. sol; 38. brahms; 39. ala; 41. ast; 42. ondier; 44. beleg; 45. sec; 46. cis; 47. stern; 49. rij; 52. ijl; 54. ein; 57. bad; 59. nu; 60. te; 61. go; 62. fa. **Crypto-overlapper:** Horizontaal: 5. Belooprek; 6. hengstift; 7. evermeend; 8. zeepbeleg. Verticaal: 1. Levenveel; 2. tongerept; 3. spotteren; 4. heffenkel. **Anagram:** 1. aren-marne-manier; 2. pion-piano-alpino; 3. vier-vlier-livrei; 4. toon-nooit-lotion; 5. reis-isere-erosie; 6. riem-mirre-merrie; 7. bron-boren-oberon; 8. roet-route-louter; 9. veen-zeven-evenzo; 10. duin-indus-nudist. Gevraagd woord: MALLEMOLEN **Woordzoeker:** WEGHALEN **Puzzelslang:** 1. Mara; 2. afdalen; 3. naad; 4. datgene; 5. estland. Het sleutelwoord luidde: MAANDGELD

Hartige pompoentaart

Een hartige taart kunt u gebruiken als een lunchgerecht: rauwkost erbij en u heeft een gezonde hap. Weer eens iets anders. Hartige taarten kunnen van allerlei ingrediënten en groentesoorten worden gemaakt. Het recept van vandaag is met pompoen, passend voor het komende Halloween-feestijn.

Tekst: Miriam de Windt

Halloween, van oorsprong een Keltische oudejaarsviering, is nu een feest met veel kleurensymboliek en kritiek vanwege het heidense en commerciële karakter en het spiritisme. Een populaire kleur tijdens Halloween is oranje, de kleur van pompoenen. Maak een kunstige jack-o-lantern van een pompoen en gebruik het vruchtvlees voor deze hartige taart.

Analyserend
Een hartige taart blijft een taart. Om een taart te maken heeft u gewoonlijk boter en eieren nodig, hetgeen de oorzaak is dat taarten over het algemeen vetrijk zijn. Als een gerecht vetrijk is, dient u er gelijk rekening mee te houden dat het waarschijnlijk ook veel verzadigde vetten en cholesterol kan bevatten. Vetten, verzadigde vetten en cholesterol gaan vaak hand in hand.
Pompoenen bevatten een hoge hoeveelheid vitamine A, B1, B2 en C. Het is ook een goede bron van ijzer. De hoge hoeveelheid vitamine A is karakteristiek voor oranje, gele en rode groentesoorten.
De kalk is voornamelijk afkomstig van de kaas. Zoals in eerdere recepten besproken, kaas in een recept is ook vaak de oorzaak van hoge hoeveelheden vetten en zout. In dit geval zult u de kaas conform moeten gebruiken. De kaas minderen of een ander soort kaas gebruiken, zal de smaak van de taart niet ten goede komen. Alle soorten taart dient u dus met mate te eten en bij een speciale gelegenheid. Het is niet verstandig om dagelijks taart of andere soorten 'bolo's' te eten. Deze kanttekening is speciaal bedoeld voor iedereen die regelmatig een maaltijd of een gezond tussendoortje vervangt voor taart.

Pompoen
Pompoen is een zeer oud cultuurgewas. Pompoenen werden al sinds 9000 - 7000 jaar voor Christus verbouwd. Er zijn verschillende soorten pompoenen. Tegenwoordig zien wij zelfs hier verschillende soorten, zeker rond deze tijd, Halloween.
'Sop'i pampuna', 'arepa di pampuna' en 'bolo di pampuna' zijn traditionele gerechten die jammergenoeg niet meer zo vaak worden gegeten. Als de reden is dat ze tijdrovend zijn om te maken, wat ik dan kan aanraden is dat u regelmatig dient te zorgen voor gekookte of gestoomde pompoen bij de maaltijd. Als vervanging van het koolhydraatgerecht (in plaats van rijst, aardappel of pasta) biedt de pompoen twee voordelen: de voedingsstoffen én minder koolhydraten voor als u op uw gewicht moet letten.
In de literatuur staat dat de jonge stelen en de bloemen ook kunnen worden gegeten. Maar vergeet vooral niet de zaden. We verrijken onze voeding niet voldoende met zaden. Als u een pompoen gaat klaarmaken, bewaar de zaden. U kunt de zaden zelf roosteren voor een gezonde snack of om aan uw rauwkost, yoghurt of pap toe te voegen.

Boter
Boter nemen we vaak op de koop toe. Bij elk recept waarbij boter nodig is, staan we hier vaak niet bij stil. Of het wordt weggelaten of het wordt vervangen door een margarineproduct of olie.
Let wel, alle margarines, halvarines en dieetmargarines worden chemisch gemaakt, gevitamineerd en men probeert de smaak van echte roomboter zo goed als mogelijk is na te bootsen. Met echte boter is dit allemaal niet nodig. U hoeft alleen te overwegen of u gezouten of ongezouten boter wilt. Als u een stapje verder wilt gaan in biologisch/dynamische voeding, dient u te overwegen welke boter gemaakt is van melk van vrij-grazende koeien.
De controverse is: Já... boter bevat verzadigde vetten! En ook... Já... boter bevat cholesterol! Echter, boter bevat ook natuurlijke vitaminen en de natuurlijke lekkere botersmaak. Hiervoor zijn geen chemische stoffen nodig.
Met betrekking tot de verzadigde vetten in boter het volgende. Deze vetten zijn gemaakt van korte-keten vetzuren. Dierlijke vetten of katoenzaadolie bijvoorbeeld, bevatten vetten met lange-keten vetzuren. Korteketen vetzuren worden gemakkelijker en efficiënter door uw lichaam afgebroken dan lange keten-vetzuren. Simpel gesteld. Bovendien, magische margarine-producten gemaakt van onverzadigde plantaardige oliën (bijvoorbeeld zonnebloem of olijfolie), hebben niet het positieve effect op uw gezondheid zoals vaak beweerd wordt, omdat deze oliën worden gehydrogeniseerd ('gehard') in de fabriek voordat ze er een margarine van kunnen maken. Dus u heeft een 'verzadigde zonnebloemolie of olijfolie' in uw margarine.
Korte-keten vetzuren hebben niet per definitie een cholesterol- of triglycerideverhogend effect. Wel als u er te veel van gebruikt, omdat u dan teveel vetten binnenkrijgt. Met andere woorden, het enige gevaar met echte roomboter is dat het letten niet te veel te gebruiken. Hoe roomboter gemaakt wordt, kan gemakkelijk opgezocht worden, met filmpjes en foto's van de boter-karn.

In een mediterraan dieet...
Variatie, verse groente, natuurlijke ingrediënten en genieten van wat u eet, is de basis voor mediterrane voeding. Verse pompoen voor deze taart, Parmezaanse kaas en verder geen vlees, maakt dat dit gerecht past in een mediterraan dieet. Immers, iedereen geniet bij het eten van taart. En met een lekker wijntje erbij. Halloween mag arriveren.

Miriam de Windt is diëtiste en natural nutritionist.
T 889-1788
C 520-6932
E mdewindt@scarlet.an.

Voedingswaarde voor 1 persoonsportie (10 porties per recept):

Voedingsstoffen	Hoeveelheid	% DAH
Calorieën/ kJoules	198 / 832	10%
Natrium	184 mg	9%
Eiwitten	8 g	8%
Kalk	120 mg	17%
Vetten	13 g	19%
IJzer	1.4 mg	10%
Verzadigde vetten	8 g	40%
Vitamine A	468 mcg	52%
Cholesterol	90 mg	32%
Vitamine B1	0.09 mg	9%
Koolhydraten	12 g	5%
Vitamine B2	0.18 mg	14%
Voedingsvezels	1 g	3%
Vitamine C	16 mg	23%

De percentages zijn berekend op basis van 2000 calorieën (8400 Kjoules) per dag, voor een gezonde volwassene.

Kook mee met May

Hartige pompoentaart

Ingrediënten:
2 pond butternut of andere oranje pompoen, schoongemaakt en in stukken gesneden
zout
4 eetlepels ongezouten roomboter
4 blaadjes salie
2 grote tenen knoflook
1 3/4 cup ricotta, in een met kaasdoek beklede zeef uitgelekt
1/2 cup vers gemalen parmigiano-reggiano
4 grote eieren, losgeklopt
zout en vers gemalen zwarte peper
snufje nootmuskaat naar smaak
2 eetlepels ongezouten roomboter
1/2 cup vers fijn paneermeel, licht geroosterd in een droge koekenpan
salieblaadjes ter garnering

Bereidingswijze:
De pompoen met wat zout in water gaar koken.
Het water afgieten en de pompoen door een groentenzeef wrijven boven een kom.
In een ruime hoge koekenpan de boter smelten en de knoflook en salieblaadjes heel even meebakken (niet meer dan 1 minuut!). De pompoen toevoegen, vuur temperen en 15 minuten sauteren en steeds met een houten lepel roeren.
Naar een schaal overhevelen en helemaal laten afkoelen.
De oven tot 375 graden Fahrenheit voorverwarmen.
Een springvorm van 25 cm doorsnee met de 2 eetlepels boter invetten en met de paneermeel bestrooien.
De knoflook en salieblaadjes uit de pompoen verwijderen en de ricotta bij de pompoen voegen.
Goed mengen, dan de parmigiano-reggiano, eieren, zout, peper en een snufje nootmuskaat toevoegen, mengen tot het een glad mengsel is. Naar de geprepareerde vorm overhevelen en in de voorverwarmde oven 60 à 70 minuten bakken. De bovenkant van de taart moet goudkleurig en stevig zijn.
In de vorm op een rooster 15 minuten laten afkoelen. De rand van de vorm verwijderen. De taart serveren met salieblaadjes.
Voor 8 à 10 personen.

Eet smakelijk,

May

WIJNADVIES

Verzorgd door de wijnspecialisten van Licores Maduro

Woodbridge Merlot, Robert Mondavi, Californië

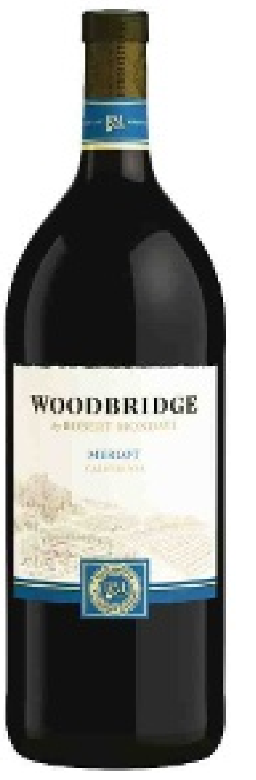

Druivensoort:	**Merlot**
Streek:	**Napa Valley, Californië**
Kleur:	**Zwarte kersen, mokka**
Geur:	**Sigarendoosje, eiken, zwarte kers**
Smaak:	**Zacht, rijp, donker fruit**

Tijdens deze Halloween willen we helemaal goed voor de dag komen natuurlijk.
Uiteraard drinken we bij de hartige pompoentaart een wijn uit de Verenigde Staten.
We komen uit bij het meest traditionele wijnhuis van Californië namelijk Robert Mondavi.
De keuze is gevallen op een feestelijke Woodbridge Merlot, een echt paradepaardje en uitermate geschikt om met de familie van te genieten bij het gezellige Halloween-diner.
Smaken van zwarte, rijpe kersen met ingelegde pruimen, af en toe een lichte eikentoets met onmiskenbaar de geur van een cederhouten sigarendoosje.
Omdat er in de hartige taart zwarte peper, nootmuskaat en salie wordt gebruikt gaat deze wijn supermooi combineren.
Probeer daar maar eens niet meer dan één glas van te drinken, een echte aanrader.

Santé!

Erik van Kampen, sommelier

LICORES MADURO

Deze wijn is verkrijgbaar bij The Store Licores Maduro en uw favoriete supermarkt!

Het genot van wijn

Koosjere wijn uit het beloofde land

Lange tijd diende de wijnbouw in Israël alleen om joden in de wereld te voorzien van koosjere wijn. Maar ook daarin wordt steeds meer kwaliteit gevraagd.

Tekst: Erik van Kampen

Op de Vinexpo 2010 in Bordeaux ondernam ik een uitgebreide proefronde in het paviljoen van Israël en tot mijn verrassing bleken hun wijnen wel van een niveau te zijn dat internationaal de concurrentie aankan.

We vergeten het wel eens, maar onze wijncultuur is ontstaan in het Middellandse Zeegebied waarvan Israël deel uitmaakt. In de Bijbel wordt vaak verwezen naar wijn. De hele strook land die zich in een boog rond het eiland Cyprus uitstrekt, van Turkije naar Libanon, Syrië, Jordanië, Israël en Egypte, was eigenlijk het Frankrijk en Italië van de antieke tijd. In de achtste eeuw werd wijn echter verboden door de islam. Christenen en joden bleven alleen nog wijn in kleine hoeveelheden maken voor religieuze rituelen.
Pas in de negentiende eeuw kwam de wijnbouw in Israël terug op gang, vooral omdat de druifluis toen de Europese wijngaarden teisterde, en daardoor een gat in de markt ontstond. Het was Edmond baron de Rothschild, toenmalig eigenaar van Château Lafite-Rothschild, die in 1886 de wijnbouw vanuit Frankrijk naar Israël bracht. Met Franse druivensoorten uiteraard, en tot de dag van vandaag is dat zo gebleven.
Autochtone druiven, geschikt voor kwaliteitswijn, heeft Israël niet. Maar de bekende druiven uit andere landen worden steeds meer aangeplant.
Edmond de Rothschild had een droom: dat Israël de bron zou worden van koosjere wijn voor alle joden in de wereld. Koosjere wijn moet aan verschillende voorwaarden voldoen, de meest bekende is dat de wijn in geen enkele fase van het productieproces aangeraakt mag worden door ongelovigen. Koosjere wijn mag niet met dierlijke producten in aanraking komen. Dat sluit klaren met eiwit uit. Iedere beroering met een niet-koosjer product moet tijdens de productie worden vermeden. Alleen de toezichthoudende rabbijn en joodse arbeiders mogen vanaf het moment dat de schil van de druif breekt en most vrijkomt nog de druiven, het most en de wijn aanraken.
De druivenstokken mogen niet bemest worden, in ieder geval niet met dierlijke mest, en de wijngaard moet ieder zevende jaar braak liggen. Dan mag niet worden geoogst.
De druivensoort is niet van belang voor de regels en de druiven mogen, zolang zij niet worden gekneusd, ook worden geoogst door niet-joden op niet-joodse grond.
Een tiende van de wijn moest in de Oudheid worden weggegeven aan de Tempel in Jeruzalem. Nu wordt een op de honderd flessen weggegeven als herinnering aan die verplichting.

De vele grote joodse gemeenschappen in de wereld waren aanvankelijk dan ook de enige afzetmarkt voor deze wijn, die kwalitatief weinig betekende.
Maar ook in Europese wijnstreken drong door dat de joodse gemeenschap een kapitaalkrachtige markt vertegenwoordigt. Zelfs in beroemde wijnkastelen van Bordeaux is tegenwoordig nog altijd een deel van de productie koosjer. Op die manier kwamen de joden in contact met de betere wijnen van de wereld, en in Israël ontwikkelde zich een wijncultuur vergelijkbaar met de onze, inclusief wijnbladen, wijnschrijvers, sommeliers, wijnrestaurants en proefclubs.

De evolutie was onontkoombaar: het was niet meer voldoende dat een wijn koosjer was, hij moest ook goed zijn. Daarom zag de Israëlische wijnbouw zich verplicht om voor kwaliteit te kiezen, wat vanaf 1980 gebeurde. Wijngaarden werden aangeplant op de betere terroirs (zoals de vulkanische bodem van de hoogvlakte van Golan), hoger gelegen en koelere gebieden werden opgezocht, wijnbedrijven gingen alle principes toepassen die ook in landen als Frankrijk worden toegepast om kwaliteitswijn te maken.

De wijnsector bloeit tegenwoordig in Israël, met meer dan tweehonderd moderne wijnbedrijven die vooral op de Amerikaanse markt mikken.
Israël heeft in het algemeen een klimaat dat gunstig is voor wijnbouw, maar er is ook een grote verscheidenheid aan microklimaten: in het noorden zijn de condities vergelijkbaar met Bordeaux en de noordelijke Rhônevallei, in het zuiden is het klimaat al vergelijkbaar met Zuid-Afrika.

Op veel koosjere Israëlische etiketten staat overigens een spreuk in het Hebreeuws:
'Een klein slokje wijn is groot genoeg om mensen samen te brengen'.
Een mooie hoopvolle uitspraak, waar we ons maar aan zullen vasthouden.

À Votre Santé
Erik van Kampen is sommelier bij Licores Maduro.

Wijnproeven tijdens het wijnfestival van Ashkelon in Israël.

Huurrecht

De bestemming

Het komt geregeld voor: een huurder van een woonruimte die aan huis een kapsalon begint of een autoverhuurbedrijf. Mag dat op grond van de huurovereenkomst?

Tekst: Susanne Pendjol-Klarenbeek

Volgens de wet is de huurder slechts bevoegd tot het gebruik van het gehuurde dat partijen zijn overeengekomen.

In een huurovereenkomst komt men daarom vaak de volgende bepaling tegen: Het gehuurde zal door huurder uitsluitend worden bestemd om te worden gebruikt als… En vervolgens wordt dan vermeld welke bestemming het gehuurde krijgt, bijvoorbeeld woonruimte, bedrijfsruimte, garage of opslagplaats. In geval van bedrijfsruimte wordt de bestemming vaak nog nader aangeduid met het soort bedrijf dat uitgeoefend mag worden, zoals bakkerij, restaurant of kantoorruimte..
In de meeste gevallen bepaalt de huurovereenkomst dus welk gebruik is toegestaan. Echter, niet altijd is de huurovereenkomst duidelijk omtrent de vraag waarvoor het gehuurde mag worden gebruikt. In dat geval kan het nog steeds zo zijn dat partijen een bestemming van het gehuurde zijn overeengekomen, namelijk de bestemming die kan worden afgeleid uit de inrichting en het feitelijke gebruik van het gehuurde. Zo zal de bestemming woonruimte eenvoudig te herkennen zijn door de aanwezigheid in het gehuurde van een woonkamer, keuken, badkamer en slaapkamers. Beslissend is hetgeen partijen, mede in aanmerking genomen de inrichting van het gehuurde, omtrent het gebruik daarvan bij aanvang van de huurovereenkomst voor ogen heeft gestaan.

Hoe strikt is de huurder nu gebonden aan deze overeengekomen bestemming? Wat nu als de huurder van een kantoorruimte, die hij gebruikt voor zijn administratiekantoor, besluit om het roer om te gooien. Mag de huurder het gehuurde dan inrichten en gebruiken als restaurant (horeca)? En hoe zit het nu met de huurder van woonruimte die aan huis een kapsalon of garagebedrijf begint? Gebruik van het gehuurde in strijd met de overeengekomen bestemming levert een wanprestatie op: een toerekenbare tekortkoming in de nakoming van de verplichting van de huurder om zich als goed huurder te gedragen. In dat geval riskeert de huurder ontbinding en ontruiming van het gehuurde. In het geval dat de huurder van een bedrijfsruimte een andere bestemming geeft aan het gehuurde, zoals in het voorbeeld van kantoor naar restaurant, zal ontbinding van de huurovereenkomst gerechtvaardigd zijn als het afwijken van de bestemming schade toebrengt aan (de uitstraling van) het gebouw, of waardevermindering tot gevolg heeft. Of de huurder van een woonruimte toestemming van de verhuurder nodig heeft om aan huis een bedrijfje te beginnen, zal afhankelijk zijn van de aard van dat bedrijfje. In het algemeen zal een huurder die een slaapkamer van het door hem gehuurde huis inricht om af en toe haren te knippen met meer coulance behandeld worden, dan de huurder die de tuin van de door hem gehuurde woning vol zet met auto's die gerepareerd moeten worden. Al met al kan de bestemming van een verhuurde woning of bedrijfsruimte complicaties opleveren als daarover geen duidelijke afspraken zijn gemaakt. Het is derhalve van belang dat in de huurovereenkomst duidelijk wordt omschreven voor welk gebruik het gehuurde is bestemd en welk gebruik beslist niet is toegestaan. Een huurder die het gehuurde wil gaan gebruiken voor een andere bestemming dan overeengekomen, doet er voorts verstandig aan dit vooraf met de verhuurder te bespreken zodat problemen en discussie voor de toekomst kunnen worden voorkomen. Een goede verstandhouding tussen huurder en verhuurder is dus van belang voor beide partijen.

Het is van belang dat in de huurovereenkomst duidelijk wordt omschreven voor welk gebruik het gehuurde is bestemd en welk gebruik beslist niet is toegestaan.

Mr Susanne Pendjol-Klarenbeek is als advocate werkzaam bij SMS Attorneys at Law en is onder meer gespecialiseerd op het gebied van huurrecht.

Mens & Werk

De mens centraal op de werkvloer

Er is al jaren een discussie gaande over talentontwikkeling. Een van de redenen om er geen aandacht aan te geven zijn de kosten. Investering is echter noodzakelijk. De resultaten worden pas na een tijdje zichtbaar en daar willen werkgevers liever niet op wachten. Men gaat voor snel resultaat. Een andere reden dat veel werkgevers niet willen investeren in ontwikkeling van personeel op korte en/of lange termijn is de mentaliteit van het personeel zelf.

Tekst: Judice Ledeboer

Een dagje training vindt iedereen wel leuk, want het is een dag niet werken, maar of het geleerde blijft hangen is de vraag. En langdurige trajecten waarbij er werkelijk aan talentontwikkeling gedaan wordt ziet de werkgever ook niet snel zitten. Daarom wordt de discussie over talentontwikkeling liever gemeden. Men komt ook vaak met het argument: wat is de garantie dat de werknemer bij me blijft werken nadat ik zoveel tijd en energie in hem heb gestopt? Het antwoord is: zet de mens centraal en laat hem doen waar hij goed in is en waar hij plezier in heeft.

Als het gaat om talentmanagement heeft men het over talentmanagement, leiderschapsontwikkeling en het versterken van betrokkenheid van medewerkers. Iedereen weet dat het personeel bij een bedrijf het bedrijf maakt of breekt. Een serviceverlenende organisatie waar het personeel geen service geeft is gedoemd snel ten onder te gaan, want de mensen blijven weg. Een aannemer die geen goede vaklieden heeft zal hard aan de weg moeten 'timmeren' om opdrachten te krijgen, want niemand accepteert prutswerk en een bedrijf in de dienstverlenende sector zonder mensen met expertise zal ook problemen krijgen. Men probeert het hoofd boven water te houden door met lagere prijzen te komen, want in tijden van crisis is ieder dubbeltje minder betalen meegenomen. De vraag is of men dan wel kwaliteit krijgt. Het is een kwestie van keuzes.

Het gaat dus om de kwaliteit van het personeel, het menselijk kapitaal. Bestuurders weten dit, maar focussen liever op het behalen van meer omzet. Ze realiseren zich niet voldoende wat het personeel voor een bedrijf doet. De betrokkenheid van het personeel bij visie en missie is vaak ver te zoeken en daar valt toch veel te winnen. Leidinggevenden en managers weten vaak niet hoe ze die betrokkenheid moeten bevorderen en ze zien het als een extra last als van hen gevraagd wordt meer betrokkenheid op de werkvloer te realiseren. Omdat het personeel niet gewend is betrokken te worden bij beleid en beslissingen reageren veel mensen bijna apathisch op het moment dat ze betrokken worden. Men klaagt liever over zaken die niet goed gaan, maar als ze zelf betrokken worden bij het nemen van beslissingen en daar ook verantwoordelijk voor worden gehouden hoort of ziet men ze niet.

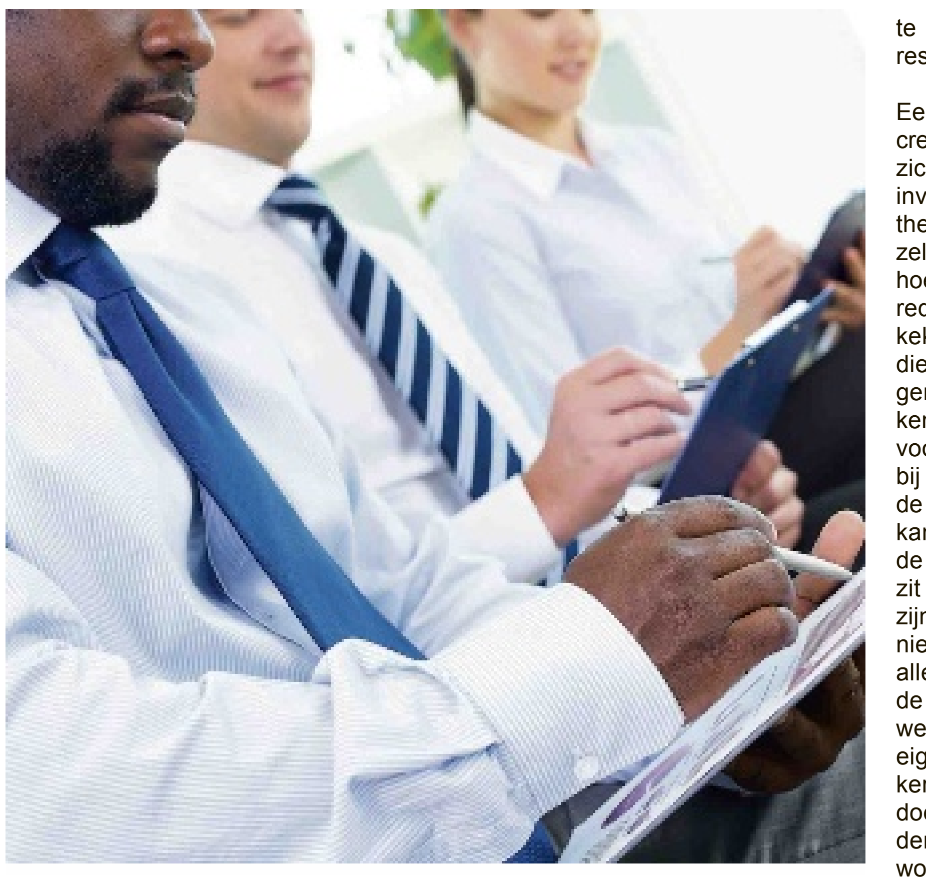

Toch leven we nu in een tijd van meer betrokkenheid en transparantie, waarbij iedereen de verantwoordelijkheid heeft voor het goed uitvoeren van zijn werk. De werkgever moet daar de instrumenten voor leveren: goede managers, goede werkmaterialen, de vereiste dat er regelmatige teamvergaderingen plaatsvinden waarbij er niet alleen gepraat wordt over inhoudelijke zaken maar ook over andere kwesties die spelen op de werkvloer. En dan komen we bij talentmanagement. Veel managers hebben niet het talent om hun werk als manager goed uit te voeren. Ze weten misschien inhoudelijk wel veel omdat ze bijvoorbeeld gestudeerd hebben in een bepaalde richting of veel ervaring hebben op bepaald gebied, maar ze weten niets van managen. Investeren in trainingen voor het management wordt wel gedaan, maar er wordt niet voldoende gekeken of de persoon in kwestie wel managementkwaliteiten heeft. Het gaat niet alleen om het lezen van een boekje. Het gaat ook om de sociaal-emotionele vaardigheden en het gedrag. Een training, alleen gericht op management, is dan weggegooid geld. En de werkgever raakt ernstig gefrustreerd omdat zijn goede bedoelingen om zijn manager(s) te helpen zich te ontwikkelen niet het resultaat geeft wat hij voor ogen had.

Een goede oplossing is om condities te creëren waarbij de mensen het beste in zichzelf naar boven kunnen halen. Het investeren in personeel wordt dan 'on the job' gedaan. De mensen moeten zelf laten weten wat ze graag willen en hoe ze dat willen uitvoeren, binnen alle redelijkheid natuurlijk. Er kan dan gekeken worden naar de mogelijkheden die er zijn en er wordt een talentplan gemaakt waarbij stap voor stap gekeken wordt of het goed en positief werkt voor alle partijen. Zelfreflectie is daarbij noodzakelijk en ook een mentor die de werknemer op het werk coacht. Het kan natuurlijk gebeuren dat blijkt dat de werknemer niet op de juiste plek zit of dat zijn talenten niet toepasbaar zijn op de functie die hij bekleedt. Dit is niet gemakkelijk om te erkennen voor alle partijen, maar doormodderen op de oude manier gaat niet. Het is voor werknemers soms ook best lastig om eigen ambities kenbaar te maken, zeker als deze niet in lijn liggen met de doelstelling en bedrijfsstrategie. In tijden van crisis zal er anders moeten worden gekeken naar alle facetten binnen organisaties en daarbij is de mens het centrale uitgangspunt. Kortom, zet het individu meer centraal, want anders blijven bedrijven zitten met werknemers die niet op de juiste plek zitten, geen plezier hebben in hun werk en hun werk niet goed uitvoeren, waardoor er minder productiviteit en resultaten zijn.

Management

Over organiseren, ondernemen, managen en leidinggeven

Het Xcel-managementmodel

In de laatste afleveringen werden de zes thema's op de horizontale beleidsbalk behandeld en die zes thema's waren Customer Focus, Companywide Quality en Excellence, Creativity en Innovation, Marketing en Sales, Partnerships en Chains en Results. Resultaten zijn onderverdeeld in resultaten voor de klant, voor de medewerkers, voor de samenleving en voor de onderneming zelf.

Tekst: Jan de Ruijter

Resultaten voor het personeel: In hoeverre zijn de medewerkers van het bedrijf tevreden? Een belangrijk punt, want ontevreden medewerkers maken ontevreden klanten. Wat wordt er gedaan om medewerkers tevreden te krijgen en tevreden te houden? Welke methode om de tevredenheid van medewerkers te meten hanteert de organisatie en wat is het resultaat van die tevredenheidsmeting?
Voor de samenleving: Wat doet het bedrijf voor de gemeenschap, wat geeft het terug en hoe wordt dat ervaren binnen de maatschappij? Actieve betrokkenheid is van absoluut belang. Omdat veel bedrijven moeite met dit concept hebben, helpt het als men zich de vraag stelt: "Wat doen wij aan de behoeften en verwachtingen van de wereld om ons heen?" Een bedrijf bestaat namelijk dankzij de wereld om ons heen. Uit die wereld betrekken wij materialen, medewerkers, klanten, middelen enzovoorts. Wat doen we voor hen terug? Voor sommige bedrijven is dat een duidelijke zaak. Een chemische fabriek bijvoorbeeld zal bijna vanzelfsprekend aandacht aan het milieu geven zoals het terugdringen van afvalstoffen en recycling. Maar bedrijven voor wie dat wat onduidelijker ligt kunnen denken aan kinderopvang voor de eigen medewerkers en misschien wel breder, open dagen voor de gemeenschap zodat de omgeving weet wat het bedrijf doet, en de veiligheid in de omliggende buurt verbeteren. Zo legt de Aruba Bank momenteel een rotonde aan om het verkeer veiliger te maken bij een nieuw filiaal op Aruba en dat is werkelijk een uitstekend voorbeeld van iets terug doen, iets goeds, iets moois doen voor de samenleving. Actieve betrokkenheid voor de wereld om ons heen is van belang, want zonder die wereld zou het bedrijf er niet zijn!

Voor de onderneming: In hoeverre wordt voldaan aan de verwachtingen van de financieel belanghebbenden, de eigenaren, het bestuur, de financiers? In hoeverre heeft de onderneming haar doelstellingen gerealiseerd? De resultaten die op de Verlies- en Winstrekening staan tellen mee maar ook de operationele resultaten tellen mee. Het gaat dus om de totale prestatie. Dus om zaken zoals bijvoorbeeld het rendement op het geïnvesteerd vermogen maar ook om de strategische doelstellingen van het bedrijf en bijvoorbeeld de marktpositie. In hoeverre zijn de financiële en operationele doelstellingen gerealiseerd en heeft men kunnen voldoen aan de verwachtingen van degenen die financiële belangen hebben bij de organisatie? Hoe steken de resultaten af bij die van andere organisaties, vertonen de resultaten een opgaande of neergaande lijn, is er duidelijkheid over de reden daarvan en hebben we onze verbeterdoelstellingen behaald? Benchmarking, het vergelijken van resultaten met andere ondernemingen in de branche is daarbij een goed instrument. En Key Performance Indicators zijn goede meetinstrumenten voor de financiële cijfers op de Verlies- en Winstrekening en de Balans.

Behalve deze zes bouwstenen op de horizontale beleidsbalk, ook wel aandachtspunten van het management genoemd, zijn er nog enkele aandachtspunten die vroeger veelal op de voorgrond stonden maar binnen het Xcel-systeem als minder belangrijk worden beoordeeld en dat zijn de punten Resources en Processen. Onder resources kan een bedrijf de herinvesteringsplannen opbrengen die voor een vijftal jaren in de toekomst worden gepland.
Er is niets mis mee als men dat zo wil doen maar het behoort eigenlijk niet meer tot de dagelijkse beleidszaken. Managers zijn niet dagelijks bezig met het bekijken of monitoren van het jaarlijkse investeringsplan, maar elk bedrijf kan beslissen of dit al dan niet een dagelijkse beleidskwestie is. Met processen is echter grote voorzichtigheid geboden. In de vorige eeuw werd enorm veel belang gehecht aan werkprocessen veelal onder invloed van de methoden van Frederick Taylor en de zogenoemde time and motion-studies uit de jaren 1910, systemen die nog tot de jaren 80 werden toegepast en de kwalijke invloed daarvan is nog steeds te merken bij overigens goede kwaliteitssystemen zoals het Baldrige-systeem en die van van EFQM en INK. Ook die organisaties zijn te groot gegroeid en daardoor ook bureaucratisch waardoor zij niet snel inspelen op de verandering van de tijd.
Het beheren van werkprocessen is nog steeds van de grootste prioriteit in industriële bedrijven en alle bedrijven waar productieprocessen zijn die heel nauwkeurig uitgevoerd moeten worden. En alles wat ons bijgebracht is door Frederick Taylor en dr. W. Edwards Deming is van ongelooflijk belang en waarde. Maar ook hebben we door praktische ervaring geleerd dat dienstverlenende bedrijven, en dat zijn tegenwoordig 90 procent van de bedrijven, werkprocessen met nauwkeurige voorschriften zo veel mogelijk gelimiteerd moeten worden. Dat medewerkers veel vrijheid gegeven moet worden om zelf te beslissen hoe taken uitgevoerd worden en dat hoe meer inspraak men daarbij heeft, hoe beter de resultaten zijn.
Laten we dat uitwerken in wat voorbeelden in de horeca-sector. In restaurantkeukens zijn processen heel belangrijk en die moeten wel degelijk gebruikt worden voor de manier van bereiden en koken en ook voor alle receptuur. Daar mag niet van afgeweken worden, want een béarnaise-saus moet nu eenmaal een béarnaise-saus zijn en die kan maar op één (goede) manier gemaakt worden. Maar in een hotel wordt het al anders. De praktijk heeft ons geleerd dat het werk in een receptie zich alleen maar leent voor werkprocessen die je absoluut standaard moet doen zoals bijvoorbeeld het inchecken van gasten en ook het uitchecken.
Geef vooral mensen zoveel mogelijk ruimte om hun werkzaamheden zelf in te vullen. Het opdringen van bepaalde zinnen en woorden behorend bij een bepaald proces is vernietigend voor medewerkers en voor gasten. In de huishoudingafdeling van een hotel is het aan te raden om alleen de grote en belangrijke processen zoals het schoonmaken van een kamer op een bepaalde efficiënte wijze volgens een standaardproces te laten verlopen. Maar hou het vooral beperkt en laat ruimte voor mensen om werkzaamheden te doen op een wijze die voor hen het beste of het gemakkelijkste is en dat kan verschillen van persoon tot persoon. De vuistregel is dus om mensen veel vrijheid te geven en processen te limiteren tot enkele van de grote en echt belangrijke.

(Wordt vervolgd)

Jan de Ruijter is bedrijfsconsultant op Aruba, geeft seminars en cursussen en is bereikbaar op janderuijter@yahoo.com

De kracht van familiebedrijven

Een familiebedrijf is volgens de algemene definitie een bedrijf waarvan meer dan 50 procent van de aandelen in handen is van een enkele familie. De familie heeft een beslissende bevoegdheid inzake de bedrijfsvoering en opvolging en de leiding is (bij de meerderheid) in handen van één familie. Ook Curaçao kent nogal wat familiebedrijven en deze bedrijven zijn belangrijk voor ondernemend Curaçao.

Het respect voor de oprichters is binnen familiebedrijven vaak grenzeloos. Dit kan bepaalde moderniseringen in de weg staan.

Tekst: Judice Ledeboer Foto's: Ken Wong

Ze spelen een grote rol in het midden- en kleinbedrijf en zijn de hoeksteen van de economie. Door hun focus op continuïteit in plaats van op winst op korte termijn wordt de basis gelegd voor duurzaam en maatschappelijk ondernemen. Familiebedrijven zijn er door de eeuwen heen altijd geweest en het belang van deze bedrijven wordt dikwijls onderschat. Familiebedrijven blijken beter dan gemiddeld bestand tegen slechtere economische tijden en andere negatieve invloeden van buitenaf doordat ze vaak gefinancierd zijn met veel eigen kapitaal en de familie bereid is om ver te gaan om de onderneming in stand te houden, mocht dit nodig zijn.

In een familiebedrijf bouwen de familie en het bedrijf samen aan de toekomst. De betrokkenheid van de familie maakt het verschil. Het vormgeven van die betrokkenheid - het regelen van 'goed bestuur' - is van toenemend belang en familiebelang vereist soms een bijzondere aanpak. BDO adviseert hierbij en om de betrokkenheid tussen de familiebedrijven te vergroten organiseert het bedrijf nu regelmatig - vorig jaar voor het eerst - het 'BDO Familiebedrijvendiner' om in een intieme setting met collega-ondernemers in gesprek te gaan over de bijzondere eigenschappen die het familiebedrijf zo uniek maken.
Managing partner bij BDO, Gerd Glaudemans, en directeur Lilian Nicolaas, vertellen met veel enthousiasme over de charme van familiebedrijven met alle voor- en nadelen en het unieke karakter van deze bedrijven. Zij zijn beiden adviseurs in de Adviesgroep Familiebedrijven van BDO. Op initiatief van senior adviseur bij de BDO Adviesgroep Familiebedrijven in Nederland, Ed van de Vijver, is de Adviesgroep Familiebedrijven Curaçao opgericht en is het een belangrijke poot binnen BDO geworden.
"We hebben veel familiebedrijven hier en door onze expertise kunnen we een belangrijke sparringpartner zijn voor deze bedrijven", aldus directeur Glaudemans. "Het unieke van een familiebedrijf is het familiekarakter waar rekening mee gehouden moet worden bij het aansturen van het bedrijf. Daarmee onderscheidt een familiebedrijf zich van een gewoon bedrijf." Er zijn volgens Glaudemans twee systemen die er werken, het bedrijf en de familie waar iedereen zijn eigen rol heeft. Deze twee systemen overlappen elkaar. Er is bijvoorbeeld een vader en dochter of er zijn twee broers. Ze zijn familie van elkaar en dan spelen er emoties, maar een bedrijf laat zich leiden door de ratio. Glaudemans: "Het is een hele prestatie als een familiebedrijf puur zakelijk geleid wordt."
Familiebedrijven onderscheiden zich vooral door de interactie tussen bedrijfs-, eigendoms- en familiesysteem. Bij een familiebedrijf spelen familietradities ook een grote rol. Eén van die tradities is de wijze van opvolging zoals bijvoorbeeld de vanzelfsprekendheid dat de zoon de vader opvolgt. Maar tijden veranderen en bepaalde familietradities komen in het gedrang. Dat het traditie is dat de zoon de vader opvolgt is niet meer van deze tijd, want er zijn tegenwoordig ook dochters die graag het bedrijf in willen en een leidende positie ambiëren. Ook de doelstelling van het bedrijf zoals bijvoorbeeld het behoud van het bedrijf voor de volgende generatie en financiële onafhankelijkheid bepalen dikwijls het beleid binnen een familiebedrijf. "Dat is een heikel punt. Familiebedrijven willen dikwijls geen inmenging van externe financiers omdat ze anders hun onafhankelijkheid kwijtraken. Bij dat punt staat de tijd bij sommige bedrijven stil", aldus Glaudemans. "In deze tijd zoekt men juist vaker naar veranderingen om nieuwe mogelijkheden aan te boren."
Door de huidige concurrentie wordt er ook een andere manier van ondernemen gevraagd. Vroeger was er minder concurrentie. Glaudemans legt uit wat meer concurrentie voor familiebedrijven betekent. "Familiebedrijven hebben daar moeite mee, maar concurrentie is goed voor de mensen zelf, het personeel en de samenleving. De vraag is echter: heb je een lange adem? Familiebedrijven vinden het moeilijk om de slag te maken naar verzakelijking, om zo 'lean and agile' mogelijk de verhevigde concurrentie aan te gaan. Dat gaat vaak gepaard met onsympathieke maatregelen en dat bijt de betrokkenheid bij personeel en maatschappij."
Lilian Nicolaas, die dit jaar is toegetreden tot de Adviesgroep Familiebedrijven heeft al meer dan 25 jaar ervaring in het veld van familiebedrijven. Zij is ook 'stress-counselor'. "Bij familiebedrijven kunnen de emoties tussen de familieleden soms behoorlijk oplopen en moet het advies klip en klaar zijn en niet te technisch. Je hebt altijd met mensen te maken die ieder hun eigen perceptie hebben én hun emoties", legt ze uit. Volgens haar is het adviseren van familiebedrijven anders dan bij andere bedrijven, omdat het familiebelang vaak zo'n grote rol speelt. Ze heeft zelf affiniteit met een familiebedrijf. "Het is zaak dat je het vertrouwen van de familie kunt winnen, dat je met emoties overweg kunt en dat de harmonie blijft bestaan. Onderliggende emoties spelen vaak een rol. Het is natuurlijk wel belangrijk dat ik als adviseur altijd onafhankelijk en onpartijdig blijf."
Sommige familiebedrijven zijn al oud en evolueren als het ware. Anders dan bij andere bedrijven is dat vernieuwingen in principe snel zouden kunnen worden doorgevoerd en familiebedrijven hebben over het algemeen een bepaalde flexibiliteit om met veranderde omstandigheden om te gaan. Er zijn echter ook bepaalde facetten die een uitdaging vormen, zoals het opvolgingsvraagstuk, de wijze waarop wordt omgegaan met het vermogen en hoe de eigenaarsstrategie is bepaald. Dit kan in een Familiestatuut worden opgenomen. Er kan bijvoorbeeld bepaald worden dat de eigendommen van iedere derde generatie terug gaan naar de eerste familietak om verkoop aan anderen te voorkomen. Het familiebelang wordt dikwijls met hand en tand verdedigd en dat is ook niet altijd in het belang van het bedrijf. Bij familiebedrijven gaat zeggenschap (de aandeelhouders) boven de leiding en ook dat kan problemen veroorzaken, vooral als er sprake is van een externe leiding. Het spreekt voor zich dat een bedrijf er baat bij heeft dat er goed bestuur is, maar het gevaar bestaat - door de opvolgingstraditie - dat minder bekwame familieleden aan het bewind komen met alle gevolgen van dien. Er kunnen dan grote ruzies ontstaan en het is dan goed om er iemand van buitenaf bij te halen om de zaken in goede banen te leiden. "Dat komt inderdaad voor", zegt Glaudemans. "We plannen dan een gesprek met alle betrokkenen en dan moet alles, maar dan ook alles op tafel komen, anders kunnen we niet verder. Voor ons maakt het niet uit wat de oplossing is. Elke oplossing is goed. Het gaat om de continuïteit van het bedrijf en de harmonie binnen de familie."

> Het is een prestatie als een familiebedrijf puur zakelijk wordt geleid

Een punt van discussie is bijvoorbeeld de geschiktheid van bepaalde personen. Iedereen voelt zich gelijkwaardig, omdat ze familie zijn. Er zijn veel conflicten te vermijden als er goede communicatie is.

"Dat is heel belangrijk. Dit is een zwak punt binnen veel familiebedrijven", legt Nicolaas uit. "Ook de percepties spelen vaak een rol, vooral als deze niet uitgesproken worden of als hiervoor onder elkaar geen begrip bestaat. Een voorbeeld: 'X zal wel niet geïnteresseerd zijn', maar het is X nog nooit gevraagd. Er is een aanname. Bij een adviestraject moeten we dus de verschillende percepties en verwachtingen helder krijgen."

Ook een veel voorkomende situatie bij familiebedrijven is het grenzeloze respect voor bijvoorbeeld de oprichter(s). Uit respect worden bepaalde dingen binnen het bedrijf niet veranderd. In het kantoor staan nog oude meubels, aan de muren hangen foto's van de voorouders en er zijn veel mooie verhalen en anekdotes over vroeger. Glaudemans: "Dat is op zich geweldig en inspirerend, maar uit respect wordt er dan niets veranderd. Het zakelijk belang is dan vaak ondergeschikt. Dit kan het bedrijf remmen. Het komt ook voor dat de oprichter of oudste bestuurder niet kan loslaten en daarom geen plaats wil maken voor de jongeren. We begrijpen heel goed dat de oprichter van een familiebedrijf het bedrijf als 'zijn baby' ziet en het moeilijk vindt om afscheid te nemen, want het betekent ook het einde van een zakelijk leven. Maar ook daar zijn allemaal oplossingen voor te vinden zodat de oprichter niet het gevoel heeft dat hij aan de kant wordt geschoven. Hij kan bijvoorbeeld aangesteld worden als adviseur."
Om problemen te voorkomen is het volgens de adviseurs van belang om preventieve maatregelen te nemen. "Het gaat vooral om goede afspraken (Familiestatuut, opvolgingsplan, etcetera) en het is goed om er een buitenstaander bij te nemen om die afspraken te maken. "Als adviseur zitten we dan in de rol van een vertrouwenspersoon. We begeleiden het proces en we bemiddelen ook. De basis is dat we een faciliterende rol hebben", zegt Glaudemans. De adviseurs zien vooral problemen bij de tweede generatie bij een familiebedrijf. Wie gaat er de scepter zwaaien? Het ene familielid is commercieel goed, de ander is technisch, weer een ander werkt liever met zijn handen, maar ze willen veelal allemaal een rol binnen het bedrijf hebben. En er ontstaan ook vaak problemen als een bestuurder plotseling komt te overlijden. "Een preventieve maatregel bijvoorbeeld bij plotseling overlijden van een bestuurder is het opstellen van een noodopvolgingsplan. Zo'n plan kan direct in werking treden." Opvallend vinden de adviseurs dat er bij familiebedrijven geen functiebeschrijvingen zijn voor de functies die de familieleden bekleden. Dit geeft al duidelijk het karakter van een familiebedrijf.
"Vaak onderschat men dat het belangrijk is om een onpartijdig iemand erbij te halen om orde op zaken te stellen, bijvoorbeeld bij het vinden van antwoorden op vraagstukken als opvolging en geschiktheid van bestuurders en op welke wijze 'good governance' geregeld moet worden. Het gaat er uiteindelijk om dat iedereen binnen de familie vanuit zijn of haar eigen ambitie een plekje krijgt binnen (of in relatie tot) het bedrijf en daar moeten afspraken over worden gemaakt. Het gaat om vertrouwen en het is belangrijk dat iedereen zijn verwachtingen uitspreekt. Dit wordt nog te weinig gedaan. Niemand wil conflicten binnen de familie, want iedereen wil ook de barbecue op zondag leuk houden", aldus Glaudemans.
Bij het BDO Familiebedrijvendiner worden klanten en relaties uit familiebedrijven uitgenodigd. Er worden onderwerpen besproken die van belang zijn voor een familiebedrijf. Bijvoorbeeld, 'hoe breng je de familiebelangen en de bedrijfsbelangen goed met elkaar in evenwicht, ook als bijvoorbeeld de leiding in andere handen overgaat?' Of 'hoe professionaliseer je een familiebedrijf zonder dat het eigen karakter verloren gaat'? Het eerste familiediner was een groot succes en iedereen vond het een goede gelegenheid om in informele setting kennis en ervaringen met elkaar te delen.

Indien u belangstelling heeft en/of u wilt deelnemen aan het volgende BDO Familiebedrijvendiner kunt u contact opnemen met Lilian Nicolaas. Telefonisch + 5999 462-1200 of per e-mail nicolaas@bdo.cw.

Criteria

Een familiebedrijf is een bedrijf dat in aanzienlijke mate wordt beheerd door een familie en het moet aan minstens twee van de volgende drie criteria voldoen (uit onderzoek van Universiteit Nyenrode):

- Meer dan 50 procent van het eigendom is in handen van één familie;
- Eén familie heeft beslissende invloed op de bedrijfsstrategie of op opvolgingsbeslissingen;
- Een meerderheid of tenminste twee leden van de ondernemingsleiding zijn afkomstig uit één familie.

Managing partner bij BDO, Gerd Glaudemans

BDO-directeur Lilian Nicolaas

Eilandelijk Ontwikkelingsplan

Islelly 'Tilly' Pikerie doet een promotieonderzoek naar het effect van drie specifieke beleidsinterventies op het gebied van Good Corporate Governance en naar de vraag of Good Governance wel in te passen is in de Curaçaose cultuur. Zij belicht in een serie artikelen verschillende aspecten van Good Governance. Dit atikel gaat over de zienswijze of het EOP, het Eilandelijk Ontwikkelingsplan, een instrument is dat deugdelijk bestuur zou kunnen garanderen.

Tekst: Islelly 'Tilly' Pikerie

Kan het Eilandelijk Ontwikkelingsplan Curaçao (EOP) gehanteerd worden als een instrument dat deugdelijk bestuur kan garanderen?
Medio jaren vijftig maakte Nederland een begin met het verstrekken van hulp en bijstand aan de andere Rijksdelen. Het Nederlands beleid was erop gericht de andere twee landen van het Koninkrijk te sturen in de richting van economische onafhankelijkheid.

In de tweede fase van het Meerjaren(ontwikkelings)plan (1967-1971) was de aandacht erg gericht op de conservering van natuurlijke hulpbronnen en natuurterreinen. In het licht van deze ontwikkelingssamenwerkingsrelaties kan eigenlijk de Landsverordening Grondslagen Ruimtelijke Ontwikkeling worden gezien.
Deze Landsverordening heeft ten doel om een wettelijke grondslag te bieden voor een goede ruimtelijke ordening van de Nederlandse Antillen. De Eilandsraad van Curaçao overwoog in 1980 dat het in het belang van een goede ruimtelijke ontwikkeling van Curaçao noodzakelijk was om voorschriften vast te stellen ter uitvoering van de LGRO. Dat geschiedde midddels de Eilandsverordening EROC.
In 1995 werd het Eilandelijk Ontwikkelings Plan door de Eilandsraad vastgesteld. In het EOP wordt door de overheid de gewenste ruimtelijke ontwikkeling van Curaçao voor de komende jaren aangegeven.
De LGRO hanteerde ook beginselen van behoorlijk bestuur in haar kader, ook al worden die niet zo expliciet genoemd als beginselen van behoorlijk bestuur. Onder meer:
1. Tijdige bekendmaking en terinzagelegging van het ontwerp van het plan, en gelegenheid voor belanghebbenden tot het indienen van bezwaren bij de eilandsraad;
2. Voor belanghebbenden binnen zes weken beroepsmogelijkheden tegen beslissingen van de Eilandsraad bij het Gerecht in Eerste Aanleg van de Nederlandse Antillen.
Ook de beginselen van behoorlijk bestuur worden gehanteerd bij de EROC, zij het dat die niet met name worden genoemd. Onder meer:
1. Een of meer openbare hoorzittingen, waarop het voorontwerp wordt gepresenteerd en toegelicht;
2. Het ontwerp-ontwikkelingsplan ligt gedurende dertig dagen voor een ieder op het
Bestuurskantoor ter inzage;
3. Ook de openbaarheid en transparantie is zeer belangrijk in de EROC. Het hoorprincipe staat ook verankerd in de EROC. Met tegelijkheid de bezwaarschriftenpocedure.
Het uiteindelijke doel, waarbij dit EOP als instrument kan dienen, is te komen tot een verantwoorde ontwikkeling van de beperkte ruimte op Curaçao, waar een ieder prettig kan wonen, werken en recreëren.
Dit past geheel in de opvatting dat de ruimtelijke ontwikkeling van Curaçao een continu en flexibel proces moet zijn. Er wordt een ontwikkelingsrichting gepresenteerd, die aangepast kan worden als nieuwe onvoorziene economische en maatschappelijke ontwikkelingen zich voordoen. Dit proces van eventuele tussentijdse aanpassingen van het plan dient voor een ieder inzichtelijk te blijven. In ieder geval zal iedere 5 jaar een heroverweging en zonodig een herziening van het EOP plaatsvinden.
In het jaar 2000 vond er een ambtelijke evaluatie plaats met zestien conclusies van het EOP door de Dienst Ruimtelijke Ordening en Volkshuisvesting van het voormalig Eilandgebied Curaçao. De evaluatie van de voortgang van het ruimtelijk plan toonde aan dat de uitgangspunten en doelstellingen, beleidsaspecten en richtlijnen onder de toenmalige omstandigheden nog immer valide waren. Daarom gaf de DROV aan dat er op dat moment in feite geen gegronde redenen aanwezig waren om het plan integraal, danwel voor wat betreft de hoofdlijnen van het beleid, per direct te herzien. Gezien de economische situatie en de demografische ontwikkeling zou juist volgens de DROV de concentratiestrategie stricter gehanteerd moeten worden. Bovendien gaf de DROV aan dat er een duidelijke overheidsvisie moest komen voor alle terreinen van overheidszorg die vertaald moest worden in een helder en consistent beleid, regelgeving, uitvoering, handhaving en opsporing.
Zoals het EOP stelt zal het bestuur zich bij zijn interpretaties moeten laten leiden door de algemene beginselen van behoorlijk bestuur. Bij een conflict kunnen initiatiefnemers en derden belanghebbenden de zaak aan de rechter voorleggen, indien zij menen dat de overheid onrechtmatig handelt.
De belangrijkste vragen die de rechter zich zal stellen bij het toetsen van de besluiten van de overheid zijn:
1. Is het besluit genomen in strijd met een algemeen verbindend voorschift?;
2. Heeft de overheid bij het nemen van haar besluit haar bevoegdheid kennelijk voor een ander doel gebruikt dan voor de doeleinden waarvoor die bevoegdheid is gegeven? (machtsmisbruik);
3. Kon de overheid bij afweging van alle betrokken belangen in redelijkheid tot het genomen besluit komen? (willekeur);
4. Heeft de overheid anderzins een besluit genomen in strijd met enig in het algemeen rechtsbewustzijn levend beginsel van behoorlijk bestuur?
Ter uitwerking van deze algemene criteria zal de rechter zich in ieder geval de volgende vragen dienen te stellen:
1. Is het besluit met de nodige zorgvuldigheid voorbereid en genomen?;
2. Wordt het besluit gedragen door de daaraan ten grondslag gelegde motivering?;
3. Worden door het besluit gerechtvaardigde verwachtingen geëerbiedigd?;
4. Worden gelijksoortige gevallen op gelijke wijze behandeld?:
5. Verdraagt het besluit zich met het beginsel van rechtszekerheid in de zin dat uit de inhoud van het besluit duidelijk blijkt tot welke rechtsgevolgen het leidt?;
6. Brengt de uitvoering van het besluit geen onevenredig nadeel voor derden met zich mee in verhouding met het door uitvoering van het besluit te dienen belang, terwijl deze derden hierin niet door schadevergoeding of anderzins worden tegemoet gekomen?
De overheid zal bij de beleidsvoorbereiding en de besluitvorming terdege met deze toetsingscriteria rekening moeten houden.
Mijn conclusie is dan ook dat alhoewel het EOP los van de hele discussie van deugdelijk bestuur is geïntroduceerd in ons land en systeem, het een van de meest volmaakte wetsproducten is gebleken juist ter garandering van deugdelijkheid van bestuur.

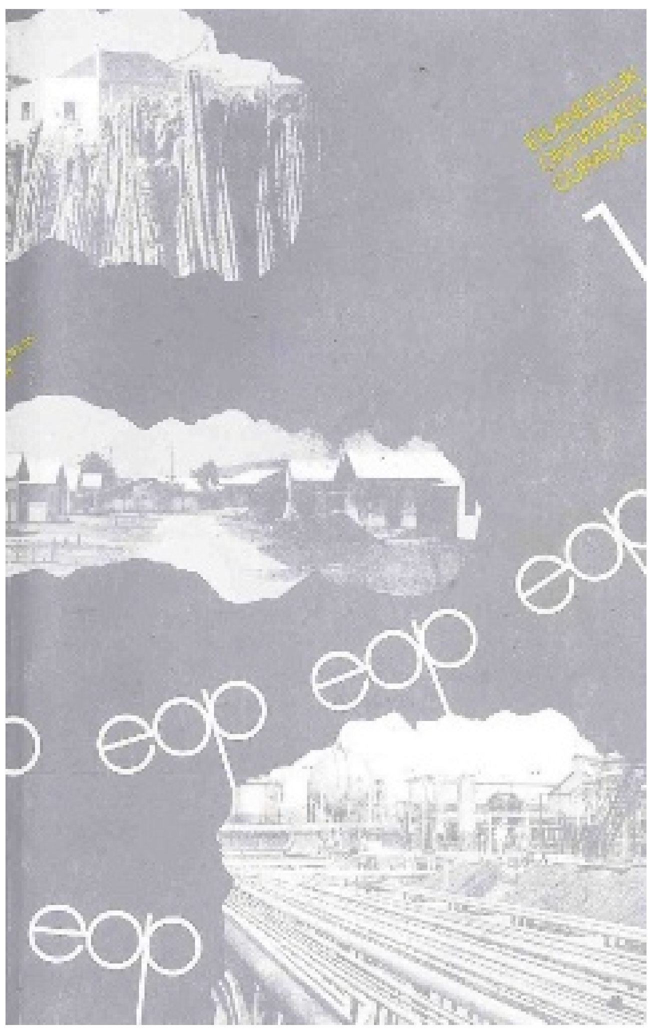

Het EOP werd door de Eilandsraad unaniem vastgesteld in een openbare raadsvergadering op 25 augustus 1995.

Beroep onder de loep

Werken aan het mysterie van het verleden

In de rubriek 'Beroep onder de loep' vertellen mensen over hun ervaringen in hun beroep. Deze week: Amy Victorina. Zij is archeoloog bij National Archeological - Anthropological Memory Management (NAAM).

Tekst en foto: Roxanne Martha

Wat houdt je beroep in?
"Archeologie houdt in dat er, aan de hand van gevonden voorwerpen, achterhaald wordt hoe het verleden was. Daarbij gaat het met name om voorwerpen die door de mens gemaakt zijn. Het werk van een archeoloog moet niet verward worden met het werk van een historicus. Deze analyseert geschreven bronnen en trekt daar zijn conclusies uit. Een misvatting over archeologen is dat ze altijd alles willen opgraven. Dat is juist niet het geval. Het moment dat er gekozen wordt voor een opgraving is wanneer het erfgoed met vernieling of vernietiging wordt bedreigd. Als het niet nodig is om opgravingen te doen, laten we de artefacten liever 'in situ', dat wil zeggen op de plek waar ze in het verleden zijn achtergelaten. Op deze plek geven artefacten namelijk veel meer informatie dan als ze daar weggehaald worden. Enkele taken van een archeoloog op Curaçao zijn vondstverwerking, het geven van advies met betrekking tot archeologisch erfgoed, het geven van educatieve voorlichting over het erfgoed en wij werken aan erfgoedbeleid voor de archeologie."

Hoe lang ben je al archeoloog?
"Ik doe dit werk nu drie jaar. Ik had havo gedaan maar om archeologie op de universiteit te kunnen studeren, moet je minimaal vwo hebben. Ik heb toen binnen anderhalf jaar mijn propedeuse leraar geschiedenis gehaald op de hogeschool. Daarmee kon ik aan de Universiteit van Amsterdam beginnen met Archeologie. Ik ben in 2010 afgestudeerd. Ik heb ongeveer zes jaar over mijn studie gedaan. Ik hield van het studentenleven, dus het kon voor mij niet lang genoeg duren. Maar de echte reden dat het zolang duurde voordat ik afstudeerde, was dat ik geen idee had waar ik mijn Master-thesis over moest schrijven. Mijn moeder vertelde me op een gegeven moment aan de telefoon dat ze op tv gehoord had dat een hoogleraar van de Universiteit van Amsterdam, met een nogal moeilijke naam, bij NAAM was geweest voor een lezing. Het bleek prof. dr. Jerzy Gawronski te zijn; toevallig één van mijn professoren op de universiteit, en ook nog de stadsarcheoloog van Amsterdam. Toen ik hem benaderde en vertelde dat ik van Curaçao afkomstig ben en dat ik alleen nog mijn thesis moest schrijven om te kunnen afstuderen, werd hij erg enthousiast. Hij had zich in verband met een samenwerkingsproject met NAAM voorgenomen om een aantal dozen aan objecten naar Amsterdam over te brengen om deze verder te onderzoeken. Dit materiaal werd tijdens de vervanging van het rioleringssysteem in de Columbusstraat in Punda in 2006 verzameld. Ik heb dus de kans gekregen om dit materiaal zelf te onderzoeken en tegelijkertijd mijn thesis met Gawronski als begeleider te kunnen schrijven."

Wat is het leukste aan het werken als archeoloog?
"Achteraf gezien wist ik al op heel jonge leeftijd dat ik archeoloog wilde worden. Ik was een jaar of zeven en zat in de tweede klas van de lagere school. We gingen met school op excursie naar het Curaçaosch Museum. Daar vertelde de gids dat veel van de voorwerpen die we zagen opgegraven waren. Dat vond ik heel opmerkelijk en het is me even bijgebleven maar daarna eigenlijk ook weer vergeten. Totdat de tijd aanbrak dat ik een keuze moest maken voor de toekomst en toen was archeologie voor mij een logische keuze. Het is heel erg spannend om met eeuwenoude voorwerpen en informatie bezig te zijn en daarmee het mysterie van het verleden proberen op te lossen. Het lukt lang niet altijd om tot een conclusie te komen, maar het feit dat je iets tastbaars hebt uit het verre verleden is op zich al heel bijzonder."

En wat zijn de minder leuke kanten van je werk?
"Op het werk zelf is niets aan te merken. Het is heel erg leuk werk. Maar het is wel jammer dat mensen het belang van archeologie niet inzien. Het is belangrijk dat we ons erfgoed koesteren. Maar we moeten het eigenlijk met z'n allen belangrijk vinden."

Wat was je graag geweest als je geen archeoloog was?
"Als ik geen archeoloog was geworden, dan denk ik dat ik viroloog was geweest. Sterrenkunde vind ik ook interessant en misschien zou ik zelfs iets met landbouwkunde hebben gedaan."

Bestemming Curaçao

'Dansen met vriendinnen'

Naam: Caroline Pie
Komt uit: Kralendijk, Bonaire
'Business or Pleasure?': 'Business'
Aantal dagen: 1

Tekst en foto: Roxanne Martha

Caroline Pie is geboren en getogen in Nederland en woont en werkt sinds twee jaar op Bonaire. Ze is één dag op Curaçao voor een bezoek aan artsen en specialisten.
"Het begon allemaal met een zeer ongelukkige val die ik vorig jaar november maakte", begint Pie. "Ik was de hond aan het uitlaten in de mondi en tijdens de wandeling ben ik uitgegleden en gevallen. Toen ik weer bijkwam lag ik met mijn been zo'n beetje op mijn buik. Ondanks dat vond ik dat ik moest opstaan en terug naar huis moest lopen, maar dat ging natuurlijk niet. Er was verder niemand te bekennen, dus kon het uren gaan duren voor ik gevonden zou worden. Ik moest dus hoe dan ook zien dat ik mezelf kon verplaatsen. Op mijn ellebogen heb ik mezelf voortgesleept naar de straat. Aan de overkant zag ik een witte pick up staan. Iedereen op Bonaire weet wat een witte pick up, of van welke kleur dan ook, in de buurt van zee betekent: Duikers. Dus heb ik liggen wachten tot ze terugkwamen en ik beweging hoorde. Het was niet gemakkelijk om hun aandacht te trekken. Ik heb met steentjes gegooid en geroepen tot ze me eindelijk zagen. Ik werd in de pick up gehesen en toen heb ik gevraagd of ze me naar huis konden brengen. Gek genoeg kwam het op dat moment niet in me op om te vragen om naar het ziekenhuis te worden gebracht. Eenmaal thuis kon ik een vriendin bellen met wie ik had afgesproken voor die ochtend. Ze vroeg zich al af waar ik bleef. Met haar ben ik toen naar het ziekenhuis gegaan. Het letsel aan mijn been was zo erg dat ik per air ambulance naar Curaçao ben gevlogen. De operatiekamers waren toen niet in gebruik vanwege een soort bacterie die er was ontdekt. Uiteindelijk is er een ortopedische chirurg van Curaçao naar Bonaire gegaan om daar de operatie uit te voeren."

Het is sindsdien een lange weg geweest naar herstel. Caroline Pie is al een paar maanden weer aan het werk en sinds twee weken loopt ze weer zonder stok. Nu het allemaal achter de rug is kan Caroline wel lachen om haar ongeluk en het hele avontuur in de mondi om gered te worden. "De les die ik geleerd heb is om nooit meer weg te gaan zonder telefoon. Ik had die ochtend alleen maar mijn huissleutels mee."
Gedurende haar dag op Curaçao heeft Pie een podoloog bezocht. "Maar behalve inzake de voortgang van mijn been en mijn voet waren er nog andere medische onderzoeken die bij mij moesten worden gedaan. Dus ben ik ook naar het ziekenhuis geweest. Het is nooit echt te voorspellen hoe zo'n dag op Curaçao verloopt. Soms sta je zo weer buiten en andere keren breng je veel tijd door in de wachtkamers. Ik had gelukkig een vriendin van me die hier woont die me gezelschap kwam houden terwijl ik wachtte. Zij heeft me ook gereden naar mijn andere afspraken."

"Ik hoop dat mijn volgende bezoek naar Curaçao een leukere aanleiding zal hebben", aldus een lachende Caroline. "Dus niet om naar de dokter te gaan maar uit dansen met vriendinnen."